

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.Hirdetések
felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

— © — Budapest, november hó 12. © —

Krónika.

Magistrae vitae.

— nov. 10.

Nyilván megfordult már minden olasz utas elméjében az ötlet, mily jó volna a Vezuv erejét csövekre fejteni és szabályozva, mintegy csapra verve, munkába fogni, semmint így hagyni vadul és rend nélkül inkább pusztítani, mint termékenyíteni. Ami most Ausztriában végbemegy, az majdnem ilyesmi. A bécsi s a prágai forradalom (mert az!) valósággal csapra vert Vezuv, szabályozott és munkába fogott tűzokádás. A csapon a bécsi szociáldemokrata vezetőség tartja a kezét, s hol kinyitja, hol elzárja, taktikai szükség szerint. Forradalom, nincs benne kétség; a legigazabb s a legtöbb hittel folyó minden forradalmak között. Célja is nagyszerű: az általános választójog. Forrása is őszinte és tudatos: a nép akarata; a népe, mely csakugyan elkeseredett, mely csakugyan eltökélt arra, hogy, ha kell, élete árán, sőt, ami ennél több, a mások élete árán is kieroszakolja, ami jogra jogot tart. De nagyszerű, hogy az ilyesmit manapság mennyire szabályozni lehet. A népharag szörnyű kitörését hogy még lehet rendelni, s hogy lehet hattatni, hol erősen, hol gyengén, a célhoz képest. Nem gunyolódva mondom, sőt boldog álmétkodással, hogy ez így van; az osztrák szociáldemokrácia, az ő csodálatos szervezőképességével és nagyszerű politikai átlátásával valóra váltotta a paradoxont s nagyszerű erkölcsi erővé emelte az öklök nyers erejét. Eddig, ahol a politika nem birta s ereje vagy megrokkant vagy még nem volt elég: akkor a lenyüggött erők kitörtek a föld gyomrából és rettentő pusztítással, vértől gőzölgő kerülő uton juttatták jogaikhoz az elnyomottakat. Ma? Ma a politika a forradalmat épp úgy a ható és számvetésébe illesztendő erők közé számítja, mint bármely egyéb erőt, és szükséghez képest él is vele — élhet is, mert ura tud lenni, rendelkezni tud vele, szabályozni tudja és markában tudja tartani. Az eredménye aztán nagyszerű: az, hogy a jogok diadalutja se nem kerülő ut, se vértől nem gőzölög. A forradalomnak nem is kell kitörnie, csak egy pár keményebb utcai tüntetésnek komoly képet kell adnia arról, hogy itt sor kerülhet a forradalomra is, ha másképp céljt nem érnek. És gyilkolni sem kell, csak éreztetni kell azokkal, akiket

illet, hogy végső soron a vérontástól sem iszonyodnának. Ennyi is elég a győzelemhez, uti figura docet. Ausztriában néhány bevert ablak és felborított gázlámpa árán veszik meg azt, ami Oroszországban annyi vérbe és vagyomba kerül.

S még azt mondják, hogy az emberek nem tudnak tanulni. Inkább, ami most világszerte történik, mind nem egyéb, mint alkalmazott természettudomány. *Historia magistra vitae*. A tizenkilencedik század második felében a történelem tudományyá lett; a rossz szóval materialistának nevezett történeti felfogás adja meg hozzá a kulcsot. Világossá lett, hogy a történelem eseményei csak oly szükségszerűen mennek végbe, mint a fizika vagy a kémia jelenségei. S éppen, mert a történeti fejlődés nem emberi akarattól, hanem gazdasági, természeti és műveltségbeli adalékoktól függő: éppen azért módjában van az emberi akaratnak és tudatoságnak, hogy a történelem folyamatába beleavatkozzék, legalább is annyira, hogy háborusködni tudjon az új idők megszületésénél. Hiszen, megengedem, nem új dolog ez sem. Tüzzel és vízzel már akkor is bántak az emberek, mikor nem tudtak fizikát és kémiát s a történelem törvényei szerint cselekedett, geniális ösztönnel, nem egy nagy ember, ki egész korszakokra nyomta rá nevét és bélyegét. De ez akkor csak tapogatózás volt és ráhibázás. Ma, mondom, alkalmazott tudomány. Mint ahogy ma már a villamosság nemcsak erő, hanem mesterségesen előállítható s tetszés szerint alkalmazható, így lesz nemsokára a történeti erőkkkel is. Magyarországon, például, most egészen tudatosan történik az, ami úgy a magyar történelemben, mint egyéb történelmekben ösztönszerűen nem egyszer megtörtént, hogy a királyi hatalom a nyakára nőtt nemesi hatalom ellen, az alsóbb néposztályokkal szövetkezik — *flectere si nequeo superos, Acheronta movebo*. Hogy a minálunk elnyomott és hatalom és kenyér nélkül szűkölködő intelligencia annyira bolondja a külön vámterületnek, holott látja és tudja, hogy az többet árt majd, mint használ, annak is az a történeti átlátás az oka, hogy a primitív termelési nemek, aminő a földművelés is, nem szorulnak intelligens munkásokra és vállalkozókra, tehát földműves országokban, nem lévén rá szükség, nincs is hatalomban és erőben az intelligencia s a polgárság. Ellenben az ipari munkához intelligencia kell, — tehát, ha Magyarország iparos ország volna, vagy legalább iparos ország is volna, szükség volna az intelligenciára s a polgárságra, s az urak kénytelenek volnának hatalmukat

megosztani vele. Azt hiszem, nem kell tovább példálódznom. Látnivaló, mire gondolok. Minden művelt ember tudja már ma, hogy a történelem is folyamat; azt is tudja, mely elemek idézik elő; azt is tudja, mely elemek találkozása mily folyamatokat idéz elő. S ha ez így van, akkor igenis módunkban van, számot vetvén a lehetőségekkel, céljaink és hatalmunk szerint azokat az elemeket vegyíteni bele a történelem folyamatába, melyek a mi céljainknak megfelelő s a mi hatalmunkat nevelő folyamatokat erősítenek, idéznek elő, vagy gyengítenek és végképp elűltenek.

Szédületes perspektíva áll így előttünk. A politikai taktika csak ráhibázásból, tengernyi vérbe kerülő ösztönszerű tapogatódzásból tudatos számítássá alakul, higgadt és okos mesterséggé. Minden párt és minden törekvés világosan láthatja, mit lehet már, mit nem lehet még; mi kerülne ma többre, mint amennyit megér, de holnap talán már kevesebb költséggel is meg lehet szerezni s viszont mi az, aminek már ideje megérkezett, amit gyávaság volna halogatni, aminek számára már megvan minden erő, amit már nem is kell hatatni, csak meg kell mutatni, hogy megvan, mint ahogy a fegyveres békében háborúra nem is kerül a sor, a fő az, hogy meglegyenek az ágyuk, amiket, ha szükség kívánja, el lehet sütni. Akármennyit szidjuk Ausztriát és Magyarországot, vakság meg nem látni, hogy e két országban a politika már tudományos fokozaton áll. Aki ebben tamaskodik, nézzen át Oroszországba, ahol nem tudományos számvetéssel, hanem vak tapogatódzással történik alulról felfelé olyasmi, ami Ausztriában, és felülről lefelé olyasmi, ami Magyarországon: a középosztálynak a kormányzó hatalom ellen való lázadása, a kormányzó hatalomnak a tömegekkel való szövetkezése. De mennyi vér, mennyi borzalom, mennyi szörnyűség! És, tegyük hozzá, mennyi fölösleges áldozat, mennyi ok nélkül való veszteség!

Nem tehetek róla: én gyönyörűséggel nézem ugy az osztrák, mint a magyar állapotokat. Elvégre, lássuk meg, forradalmak kellő közepén élünk. Ami a forradalom legfőbb jele: a terror virágjában van itt-hon is, odaát is. Itthon az uraké, odaát a proletároké. S itthon még csak egy revolver sem sült el, odaát csak egy bicska sem villant meg. Művelt világban élünk; kevés történelem olyan véres, mint a mienk, de legalább tanultunk belőle.

Tar Lőrincz.

Az állhatatlanság nem kizárólag a nők erénye.

Balzac.

Utszéli erdő költeményed,
Túrnőd kell, ha legszebb, legősibb
Fájához disznócsürhe téved,
S rőtögve hozzádörgölözik.

Reviczky.

A nép szent joga, melyet soha, senki meg nem vont tőle még, hogy, ha ütök: ordithasson.

Lassalle.

A halászbástyán.

Itt vagyok az ország szívének szívébe,
Belelátok minden rejtett redőjébe
S akárcsak az érben, mely szerteszéled,
Utczákon-tereken forr-lüktet az élet.
Kormos gyárak zaja dörögve ideér,
Vastestű hidakon dübörög száz szekér
S alattam csöndes kis utcák kanyarognak
Virágos szalagként le a Dunasornak.

Büszke palotasor áll fennen odaát
S a Duna tükrében úgy ringatja magát.
Úgy ringatja magát álomban, félében,
Csillogva-villogva déli verőfényben...
S hogy lelkem nem lát mást csak fényt és sugarat.
A multak tallóján aranykalászt arat
S régi nagy napokra, büszkén gondol rája,
Törökverő ősök törpe unokája.

Talián tudósok, víg íródeákok,
Nagy időök bölcsei, ha közénk állnátok,
A szárnyas kalamust újból felvennétek
És élet szökelné, vén falak, közétek!
Pántos korvinákkal sűrögve-forogva
Szálljatok fel hát e csipkés árkádokra.
S hej, de felragyog majd, ha közénk állotok,
Példaadó képpel, ti dicső korotok...

Feléled Nagy Mátyás napfényes udvara
S késő unokára, rám is hull sugara.
És amint megérint, a vérem felpeszűdül...
Hazajáró lelkek jönnek seregestül.
Jönnek, szinte látom, daliás leventék,
Előkerülnek a skófumos menték,
Nehéz vaskézijjakk, kelevézek, kopják,
Amik a tánczot az ellen fején ropják!

Jöjjetek hát ősök, jöjjetek igazán.
Nincs török, se tatár rabiga a hazán.
Nem döngetik bástyánk a faltörő kosok,
Nem szólnak az ágyuk, a bronz-szakálosok.
Nem hullnak a nyilak, petárda se robban,
Nem is állnak ott lenn csataki gyók sorban.
Mitől megélednek, nem más, mint képzelet
S ha dördül is ágyú, nem jelent csak — delet!

... S egyszerre minden gyár kürtöje megszólal,
Sipolnak-tutolnak nagy, fennhangos szóval.
Harangok is csengnek, harangok is bongnak
S ólmos tetője szint' ég a sok templomnak.
S míg a sok síp lármáz, a sok harang zeng-bong,
Úgy érzem, e bástyán megtörik minden gond,
S Isten dicsérésben egy lélek lesz, egy test,
A vén Budavára és az ifiú Pest...

Balla Ignác.

Az Ortvein.

Irta: CHOLNOKY VIKTOR.

I.

Huszonöt évvel ezelőtt a Balaton még csupán csak magyar volt. Akkor még mindig csak Szigliget, Badacsony regéje, Tihanynak riadó leánya, meg a népdal kóválygott sokszinű tükre fölött. Akkortájt lehetett az is, hogy az alsó-örsi virágos rét és cserekyés nádas elmosolyogta, elzizegte Endrődi Sándornak a Tücsökdalokat.

Hajó, nem számítva a halászok tuskóból vágott, vagy lapos fából összeeszkábált és kőcczal, szurokkal úgy ahogy vizállóvá tett ladikjait, csak egy hasította meg a tükrét, az öreg és fehérre meszelt »Kisfaludy«, amelyik éppen olyan otromba alkotmánya volt a hajóácsi művészetnek, mint amilyen bronzcsoda volt az a másik, kopaszfejű Kisfaludy ott fenn a sétatéren; a napóra mellett. A vizet kerekeivel haragosan turó Kisfaludynak az öreg Keöd Józsi volt a kapitánya. Isten nyugtassa szegényt, sok rossz tréfát kellett elhallgatnia a neve miatt. Nemcsak amiatt a köd miatt, ami a Balatonra száll, hanem a másik, nemesebb miatt is, amit az öreg, rokontalan aglegény rokonul szeretett a fejébe szedni. Az is volt talán az egyetlen kvalifikációja ennek a komposzesszorra született embernek a hajókapitányságra, hogy veres volt az arcza. Mert mi szárazföldi patkányok még Ruytert és Tegethoffot sem tudjuk úgy elképzelni, hogy az orrukat egy kicsit meg ne verte volna a vihar. Az a fölséges káromkodás, amit az öreg Keöd Józsi hallatni tudott, már nem veleszületett tulajdonság volt, hanem szerzett vagyon. Ambicionálta az öreg, hogy megszerzi magának a tengerészeti ismereteket, elkezdte a studiumot a szitkozódáson és nem is ment tovább. Hiába, öreg volt. És a história feljegyzi Szokrateszről, hogy vénégsére kezdett hegedüt tanulni, de azt, hogy *nem* tanulta meg a hegedülést, bölcsen elhallgatja.

Tánczolt azonban a Balaton barázdából laposra gördülő hullámain a Kisfaludyn, meg a halászbarkákon kívül még két vízi járómű, két otromba bádogcsónak, a »Tihany« meg a »Füred«, amikbe életveszedelem volt a beleülés.

Ez volt a balatoni flotta huszonöt esztendővel ezelőtt.

A balatonmenti paraszt abban az időben még szintén egészen zárt egyéniség volt, akinek sehol sincsen mása. Egy hold, másfél hold szőlőből uri módon megélt; amit nyáron az uri villák körül levő szőlőkben vinczelléreskedésből meg gyümölcslopásból megkeresett, az már olyan égből pottyant mellékjövedelem volt neki, mint például a betűszedőnek a sorcsinálás.

A Balaton? A Rothschild bizonyára sohasem eszmél a millióra, az Esterházy gróf nem tartja valami különös virtusnak, ha főispánná lesz, a balatoni paraszt pedig véghetetlenül lenézi a Balatont. Legfeljebb ha a lovát usztatja meg benne. Fürdeni csak addig fürdik meg benne, amíg gyerek. Aztán megcsömörlik tőle. A pástétomsütő is úgy nevel magának nemlopom legényeket, hogy még inaskorukban torkig szabadítja őket az édes süteményre. Később aztán nem kell nekik még a marczipán sem.

Az az Ortvein, akiről beszélni akarok, az én gyerekkoromban már túl volt a fürdés idején. Sőt a suhanczságon is túl volt. Hosszu, sodratlan, vörös-

barna bajuszt viselt, a képét szinte szattyánvörösre égette a szőlőkapalást mosolyogva néző nap. A haja hátul csimbókosan lógott a gallérjáig, elől azonban kerekre volt nyírva csinosan. Az anyja szokta nyírni úgy, hogy fazekat borított a fejére. Ami aztán a fazék alól kilógott a homlokára, meg a halántékára, azt lenyisszantotta gondosan, de hátul nem bántotta a haját. A férfikonty szent dolog a magyar parasztnak és szent volt a nyilván svábból hozzánk magyarosodott Ortvein-családnak is.

Mondom, Ortvein János túl volt már a fürdés korán, amikor először találkoztam vele. Az apámmal mentem fürdeni a Balatonra, ő meg onnan jött, pörén, pöré lovon ülve. Az apám ráintett a fejével és megkérdezte tőle:

— Milyen a víz, János?

— Nem tudom, tekintetes uram, — felelte Ortvein a kalapjához nyulva, — nem déványos nekem a víz, én bele nem megyek!

Még ma is titok előttem ez a *déványos* szó. Nem tudom, a divány kényelmességének fogalmából vált-e melléknévvé, vagy a kívánatosnak a kívánatoson keresztül való továbbkoptatása, avagy a két szónak népetimológiai összeértése, de annyi bizonyos, hogy kedveset, jólesőt jelent.

Szóval Ortvein Jánosnak nem volt sehogyan sem déványos a Balaton, nem kellett az a nagy darab víz sem a lelkének, sem a testének. Főleg annak nem.

II.

Egyszer lent Füreden ... dehogyis Füreden, elhibáztam. Füred, az a falu, ahova csak nagy por nyelésével lehet fölvergődni a Balaton mellől. A fürdőt magát, azt Savanyuvíznek hívják.

Tehát egyszer lent, Savanyuvízen, a nagy eszplanád mögött, aminek a jegenyéit éppen egy évvel előbb döntötte ki az árvíz, körülbelül szemben azzal a helylyel, ahol ma a primás nyaralója áll, idegen, kevésszavu emberek valami csűrifélet kezdtek el építeni fából. De nem oszlophoz, gerendához szegeztek deszkát, mint ahogyan a téglaszáritó, vagy a falusi temetőben a halottasház épül, hanem valami különös fufanggal. Hosszu, vékony, keskeny és sárgára itatott hajlékony léczekből rakták össze a gömbölyű tetejű hombárt, a ragyogó-vörös-réz-szegek végére, amikkel keresztülverték a léczeket, picziny, lyukastetejű kis rézsapkát dugtak, annak lyukján hajlitották keresztül a szeg végét. Ajtót is hagytak az építményen és csak szürke, durva vázszonnal akasztották be.

Ez volt a hajógyár kezdete Balaton-Füreden. A kezdője pedig angol ember volt: a neve szerint Young Rikárd.

Ahol egy kis víz van, különösen ha hajóval megnyergelhető, oda mindig eljut egy kis angol is. Ez a két hideg, sokáig nyugalmas és mindig impozáns elem, amely a földgömbnek a nagyobb, fontosabb és praktikusabb részét jelenti, huz egymáshoz. Vagy az egyik megy a másikhoz, vagy a másik jön az egyikhez. Británia keleti partjait folyton ostromolja, folyton emészti, szakadatlanul nyeli a szerelmes tenger, ott már városokat, csaknem egész grófságokat magába nyelt mohó vágyakozásában, az angol pedig ott hagyja a hazáját és a ködét, ha valahol új, szerelmes öleléssel meghódítható vizet neszel meg.

A Duna két angolt csalt le hozzánk, Clark Ádámot és Clarke Williamot, akiket mi ma testvéreknek tudunk, pedig még a nevük sem rokon, csak egyformán kez-

dődik. A Balaton pedig már az ötvenes években csalogatta, hívogatta az angolokat. A Theasdalek, a Masjonok, a Hamiltonok a sziderikus vonzódás erejével kerültek le mind a Balaton mellé és vegyültek el itt a magyarsággal...

Young Rikárd nem az a football-angol volt, aminőnek ma ismerjük Magyarországon az albionitákat. Nem volt nagy, erős, csodásan fejlődött testü, nem volt beretváltképi és szöghaju. Young Rikárd az az angol volt, akit a Fliegendéből vágta ki. Egő vörös a haja, vörös a nem kotlettnék, hanem egyenes, függő vonalnak hagyott pofaszakála, vörös a bajsza is. A szeme pedig egészen a sablon és az Ouida-regények szerint szürke és valóban aranykeretű pápaszemmel ellátott.

Csak két fullajtárja volt rajta a mai angolságnak: a rövide a la Methuen nyirt bajsza, meg a fapipája.

En, bámész gyerek, sokszor elnéztem, amint ott dolgozott a hombárjában. És el nem tudtam képzelni, álomnak gondoltam, hogy valaki, aranykeretű pápaszemmel az orrán ver bele kalapácsal vörösréz-szeget a csónak bordájába. Széles és vastagtalpu sárga czipője, nehéznek látszó és mégis különös könnyedséggel a testéhez simuló sötétkék kabátja, soha ki nem alvó fapipája folytonos bámulatomra volt. Véghetetlenül irigyeltem és kezdtem utánozni. A csöndes, nyugodt, talán évszázados idegkialakulás szerezte eleganciáját, mozdulatait, a kissé lomha és mégis rugalmas járását. Szegény jó édesapám abban az időben kezdte mondogatni anyámnak, hogy valami birkaszerűséget vesz észre rajtam. Az én fejletlen izmaim így verték vissza akkor torztükörként a Young angol fejlődöttségét.

A legnagyobb titok azonban előttem mindig, az angol hajóács fehér flanell-nadrágja volt. Ha nekem tintára kellett kapnom, hogy iskolai feladatul megírjam a tiz ablatívus absolutus-os latin-mondatot: az ötödik mondatnál már tintás volt a hajam és a nyelvem, a tizediknél pedig a fülem és a mellényem is. Young Rikárd pedig a fehér flanellnadrágban ácsolta a csónakbordákat, abban járt a gyaluforgács között, abban öntötte a léczek közé szélesszáju bádognakából a kátrányt. És amikor feljött ebédelni a Rabschhoz, csak a kezével simította le a kabátjáról a forgácsot, mégis olyan tiszta volt, mint amikor vasárnap bement Falufüredre imádkozni a református templomba.

Két hétig gyötörtem szegény apámat, hogy csináltasson nekem flanellnadrágot és taníttasson angolul. Mind a kettő meglelt. A nadrág elkopott, Shakespeare örökké tart.

III.

Young Rikárdnak az ördögi szuggesztív ereje nemcsak a műhelye, hanem a templombajárása révén is kezdett dolgozni a füredi parasztság között. Ez az ember sugározta ki magából a nyugodt munkakedvet, a természetes tisztaságot és azt a nagy virtust, ami a zalai virtussal szemben éppen a nemlegénykedésből áll.

Közben pedig népesítette be a Balatont csónakokkal, yawlokkal és yachtokkal. Az emberek kezdtek ámulva venni észre, hogy Füreden nemcsak savanyuvíz van, nemcsak cigányzene, nemcsak berbécsbank, nemcsak uszoda, hanem Balaton is. És amikor Young megépítette Gosling Andrewnek, az akkori angol nagykövetnek a csodálatos kétárbozos yachtját, amelynek a gyomrában nemcsak két külön szoba, hanem még konyha is volt, akkor egyszerre fehér szárnyak kezdtek kinőni a Balaton zöld vizéből s addig nőttek,

addig nőttek, míg megszületett a yacht-klub. Amikor aztán lejöttek Füredre egy nyáron Jenő herceg, meg Stefánia, a trónörökös felesége, akkor ennek a szépséges asszonynak a nevéől nevezték el a klubot.

Mind ezt egy szem angol csinálta.

De csinált nagyobb csodákat is. Mert könnyü a felsőket megmozdítani, de nehéz az Acheront. Youngnak, a vörös Neptunnak arra is volt a szigonyán ág.

Másodszor ebben az időben találkoztam Ortvein Jánossal. A sok hajóhoz sok ember kellett és Ortveinen sötétkék ruha volt, duplagombos sárgapitykés kabát, alatta jersey-ing, a fején matrőzsapka. A bajusza pedig, a hosszú és sódratlan bajusza, amibe szerelmes volt a Törmási Lujza, meg a Berta Lidi, kurtára, szájalógóra volt vágva. Ennek az embernek már nem kellett akkor sem a Lujza, sem a Lidi, mert új szeretőre talált: megismerte a Balatont. Harmincz évig élt mellette idegenül, a harminczegyedikben vette észre, hogy nem is lehet szeretni mást, csak azt. Mindent, ami a magyar lomhaság köpönyege alatt ott melegedik, a természet szeretetét, a mesterkedéshez való kedvreakapást, a nagy víz megértését és megimádását életre kapta a vörös angol a balatonmenti Ortveinokban.

Szigliget és Badacsony talán ekkor merült bele a távolság kék ködébe, a mesék elhalaványodtak, Tihany leánya turisztikai érdekességgé fakult, a nép pedig aranyhalról szóló dal helyett hozzászókkott az »ahoi«, »sail on« és »ship in left« dallamához.

Mert ahova angol teszi a lábát, onnan elmegy a romantika, de oda megjön a meglegedettség, a kedv és a munka.

Krónika II.

A házak között.

— nov. 9.

Az emberi értékek kincsesházára nézve megbecsülhetetlen szerencse, hogy Shakespeare Avonban született és Londonban, Rómában, Windsorban, Velenczében, Helzingörben, Tewkesburyben, Athénben, sőt a tenger partján fekvő Csehországban is élt, nem pedig Budapesten. Mert ha véletlenül nem Avonban, hanem a városligeti tavon revelálódik hattýúnak, akkor megiratlanul marad Julius Cézár is, Korjolán is. A tömegnek, az utczáknak — ha tetszik klasszikus szó, — az agorának ez a két fölséges példázata.

Megiratlan marad, mert senki, még a nagy lándzsarázó sem tud elgondolni és elképzelni olyan valamit, amit nem látott. A legszertelenebbül csapongó képzelet is csak az előbb már megtapasztalt dolgokból tudja összerakni a maga ujságait és ujat csak az összerakás eredetiségével, még meg-nem-voltságával produkál. Mindenem, ami új, már a születésekor rajta van a fekete Akiba-jegy.

Ergo: ha Shakespeare Budapesten születik és itt él, nem lett volna képes megírni a tömegmozgásnak, a szabad levegőn való együttérzésnek azokat a csodáit, amelyeket megalkotott a két nagy római tragédiában.

Mert Budapesten nincs utca, csak házközök vannak és Budapesten nincs 1. Polg. és 2. Polg., csak fogpiszkálók vannak. A fogpiszkáló tudvalevően az a társas lény, amely mindig többedmagával jelentkezik, de azért mindig zárt egyéniség marad. Merve, hegyes, használat előtt meg kell vakarni, használat után pedig el kell dobni. Fából van, de feje nincs mint a másik gyűjteményes fának, a gyujtónak, tehát nem lobbanik lángra és semmiért sem emészti magát.

Ezt a fogpiszkálószerűségét a pesti publikumnak az elmúlt héten két alkalommal is lehetett tapasztalni. Egyszer az Andrássy-úton egy meglehetősen rosszlélésű fiatalember agyonlőtte magát egy félfogatu bérkocsiban, másszor meg a Baross-utczában egy rendőrinök ur lepofozott a villámokocsiról valami malteresruhás embert, mert tüzet mert kérni — nem tőle és nem magának, hanem az ötös kubájától, a virginia-cigárójának. És az első embert álló háromnegyed óra hosszat nem segítette meg senki, de az egész köréje összeverődött fogpiszkálótömeg a legimpertinensebb módon kíváncsi volt rá, a második embert pedig, azt, akit az imént egy ötös kubára becsültem, nem lincselte meg senki, — helyesebben senki, mert a lincselés aktív fogalmában mindig benne van a többes szám.

Olyan aljassággal, ami már csaknem feléri a shakespearei tömegfogalmat, de még mindig nem elég impozáns arra, hogy kinőtt volna a csordaszerűségből, bámulta végig az Andrássy-ut éjszakai közönsége a komfortáblai szürke és hárfabordájú lovával kapcsolatos izléstelen kis tragédiát és viszont olyan zárkozottsággal, olyan kaszinóizüen »nem nézett oda« — de fülelt — a Baross-utcai fogpiszkálótartó, amit villámokocsinak neveznek, a munkásember felpofozására, lepofozására és végül lecsukására, mintha ez az egész dolog nem is közügy, hanem pusztán csak egy rendőrinök urnak és egy munkából, úgy ahogy megmosdottan jött gentlemannak a magánügye lett volna.

Ez a magánügy szó jellemzi azokat a házközöket, amelyeket Budapesten a magisztrátus pléhtáblás makacssággal utcáknak nevez. Ezek az utcákon a budapesti közönségnek csak magánügyei vannak. Ez a kialakulatlan, egységtelen és a nagyvárosi életet a legkisebb mozzanataiban is még mindig szenzációnak érző falusi publikum, ha kaszinóban, vagy klubban akarja magát érezni, kimegy a házaiból a házak közé. Az angol frakkot vesz magára, amikor a feleségével meg a fiaival együtt ebédel otthon, mi otthon állandóan ingujjban vagyunk, de frissen vasalt frakkot és lelki kivasaltságot veszünk magunkra, ha kimegyünk az utcára, ha bemegyünk a kávéházba, nyári vendéglőbe, ha felülünk a villámokra vagy az omnibuszra. Valami egészen tótágast álló gondolathiba révén ingujjra vetkőzött demokraták vagyunk a világ egyetlen jogosult arisztokrata-helyén, a családban, de rögtön Dahlbergékké és Montmorencyakká alakulunk át, amint kilépünk a demokrácia igazi helyére, az utcára. Otthon hajmától csuklunk hangosakat, az utcán az

osztrigától jóllakott Brillat-Savarinek brómos tengerivíz illatu lehelletét fujjuk magunk köré külön és exkluzív légkörnek. Bent a lakásunkban bejelentőlap szerint számolható emberanyagok vagyunk, kint az utcán tüstént ráébredünk emberi méltóságunk tudatára. És becsukódunk abban a pillanatban, amelyben ki kellene nyílanunk.

Ezért ül peczkesen és a szomszédjától elhuzódottan nálunk mindenki a villámokocsin. Ezért van az anintelligenciának az a csöndje, a mi társas közlekedőeszközeinken, ami van. Franciaországban, Olaszországban, Angliában, Amerikában az utca találkozóhelyei, a közuti járóművek a közvélemény kialakulásának az agorái. Nálunk az egymástól való elidegenedés, a szétvázás kifordított fókusai.

A Meudonba, vagy Auteuilbe baktató omnibuszon, a nápolyi funikulin és a londoni földalattin hihetetlenül élénk és érdekes beszélgetés folyik az egymással teljesen ismeretlen emberek között. Nálunk, ha véletlenül egy vagy természetes ösztöntől, vagy jókedvre hangoló társaságtól, vagy pedig beszédett alkoholtól beszédre vágyó ember ül fel a villámokra és megszólítja a szomszédját: fél perc alatt kénytelen azt venni észre, hogy egyedül van. Akihez odafordul nyájas, barátságos, talán felesleges, de bizonyosan mulatságos szóval, az rögtön kivasalja önmagát és vagy rideg ühümmel felél, vagy pedig elnéz a vakmerő beszélő feje fölött. Mit tolaikodik az idegen, hiszen az utcán, a nagy testvériesítőn mi mindnyájan idegenek vagyunk egymástól.

... Mindez, ami itt megiródott, csak egy kis rendőrinök ötletéből iródott meg. Akinek még csak neve sincsen a napi krónikában, a lapokban. Silányabb kis családokkal igazán alig lehetett volna ráakasztani a krónika horgára a minden heti elmondás ezüstpikkelyes halacszkáját.

De levonva a levonnivalókat, konstatálhatjuk, hogy az a tény, sőt hőstett, amit a névtelen rendőrinök követett el a Baross-utcai villámokocsin, csak Budapesten lehetséges. Ahol nincs utca, csak házközök vannak. Németországban az ügy egyszerűen lehetetlen lett volna, mert Németországban még a rendőrtisztviselő is intelligens. Franciaországban ebből a dologból — ha kihasználható az eset, — Humbert-ügy, vagy Fort Chabrol-eset kerekedett volna, Angliában ködös nyugalommal a magánélet terére utasítják a henczegő kis rendőrtisztet, Spanyolországban felpofozzák, Amerikában pedig csendes együttérzéssel és czerimónia nélkül kitekerik a nyakát. Ugyanazon a villámomon, amiről lelökte a maltereskabátú tüzkerőt.

Nálunk az irnok ur tovább fogja színi az ötös kubait és tovább fog pofozni bennünket. Mert nálunk nincs utca, mi nem vagyunk társaslények. Nálunk a házak között vannak rések és mi fogpiszkálók vagyunk, akik sokadmagunkkal sem alkotunk társadalmat.

Paganel.

Ha meghalok . . .

Legyen virágos, buja, nyári éjjel —
A hold ezüstjét csillogva szórja széjjel —
Csattogjanak bus csalóánydalok,
Ha meghalok.

És ahol majdan örök álomom alszom,
Czifra márványkő ne jelölje halmom,
Viritszon siromon egy szál fehér rózsza,
Harmatnak egy könnycsepp csillogjon le róla.

Azt a rózsaszálat te ülted a sirra,
Azt a harmatsöppet a te szemed sirja,
Imát a te ajkad rebegjen el értem —
S én nem hiába éltem.

Faragó József.

A nagyságos asszony.

Irta: ELIZA ORZESZKO.

(4)

Czerniczka szorgalmasan férczelt fekete atlasz-szegélyt egy szoknyára.

De most, hogy a szalónból kihallatszott a cselló és zongora együttcsengő hangja, félbenhagyta munkáját és sötét pillantással tekintett Helára, aki a kutyus fölé hajolt. Aztán az ezüst gyűszűvel vállára kocogtatott a kicsikének és megkérdezte tőle:

— Hallod? Emlékszel-e még? Azelőtt te is benn voltál a szalónban!

A gyermek felemelte arcát, mely néhány nap óta feltűnően sápadt volt. Nagy szemével, melyek tekintete most állandóan réveteg volt, szótlánul tekintett a komornára.

— Mért bámulsz rám úgy? Min csodálkozol? Okosabb volna, ha aludni mennél! . . . Nem akarsz? . . . Hát azt hiszed, a nagyságos asszony érted küld még! No, akkor sokáig várhatsz még! Voltaképpen sajnálalak, piczikém . . . Ha akarod: mondok neked egy hosszú, szép mesét . . .

Hela olyan örvendezve rándult meg zsámolyán, hogy Puck is felébredt bele. Mesét! Valamikor olyan gyakran mondott neki Eveline asszony mesét!

— Csitt Puck! . . . Maradj nyugton! De ne aludj, hallod? . . . Szép, hosszú mesét mond! . . .

Czerniczka lopva a felvidult gyermekre tekintett. Ujjai reszkettek kissé s arca ismét sötét kifejezést öltött magára. Aztán alkan beszélni kezdett, s szinte szenvedélyesen varrt tovább.

»Volt egyszer egy nemesi birtokon egy fiatal, szép leány. Boldogan élt szüleivel, testvérkéi és rokonai között, isten gyönyörű kék ege alatt, szeretett szülőföldje zöld erdőiben . . .

»Sokat kellett ugyan dolgoznia, de egészséges volt és vidám, az arca majd kicsattant a pirosságtól. Tizenötéztendő lett már, mikor egy fiatal legény — a szomszéd fia — el akarta venni . . .

»Ekkor meglátta véletlenül egy igen gazdag és nagyon jó uri hölgy. Vasárnap történt ez, mikor a leány, ünneplő ruhájában, egy kosárka epret vitt haza . . .

»Az uri hölgy megpillantotta a leányt és azonnal megszerette. Miért? A jó isten tudja. Azt mondják, szép szeme volt a leánynak s nagyon csinos volt a zöld

gyepen, az aranykalászos gabonatóblák közt, füzőjén piros szalaggal, epres kosárkájával kezében . . .

»Egy szó, mint száz, a jó urinő gyönyörű kocsin a leány szüleinek kunyhója elé hajtattott s magával vitte a leányt. Megígérte, hogy gondoskodik neveléséről, bevezeti a nagyvilágba, boldoggá teszi jövőjét . . .

Czerniczka ez utóbbi szavakat elnyujtva mondotta s közben szinte sziszegett. Munkáját egy pillanatig sem hagyta abba.

— És aztán? És aztán? . . . Édes, kedves Czerniczka kisasszony, mi történt aztán? — kérdezte Hela, aki egyre fészkelődött a zsámolyon. Puck nem aludt már s az is folyton morgott a gyermek ölében.

»Aztán . . . így lett: a jó nagyságos asszony szerette, nagyon szerette a leánykát — teljes két esztendeig. Mindig magánál tartotta, ölelgette, csókolgatta, megtanította francziául beszélni, illedelmesen járni-kelni, enni-inni, finom himzéseket csinálni . . .

— És aztán . . . mi történt aztán?

»Aztán lassankint nem szerette, mindig jobban nem szerette — míg végre a nagyságos asszony véletlenül egy gróffal ismerkedett meg. Akkor a leányka egyszerre nagyon unalmas lett . . . és ki kellett mennie a varrósobába . . .

»Szerencsére az a leány nagyon ügyes kezű volt s a nagyságos asszony varrni tanította és komornájának tette meg. Ha a nagyságos asszony nem lett volna olyan nagyon jó, akkor annak a leánynak most otthona, férje, gyermekei volnának, az a leány most egészséges, viruló asszony volna . . .

»De a nagyságos asszony megígérte, hogy gondoskodni fog jövőjéről és boldogságáról! A leány már tizenkét esztendő óta éjszakákon át varrja a nagyságos asszony ruháit, együtt étkezik a cselédséggel, reggel a nagyságos lábcskájára huzza harisnyáját, czipőjét és minden este betakarja szépen . . .

»A leány most harmincz éves, de már olyan, mintha vénasszony lenne . . . Sovány, fakó és beesett szemű . . . Hamar meg fog vénülni és gondoskodnia kell öreg napjairól . . . De nem is lehet gondos eléggé, mert mindennap megeshetik, hogy a jó nagyságos asszony elcsapja és másikat vesz helyette . . .

»És akkor mit tehetne a leány? . . . Haza kellene mennie testvéreire, hogy családjának terhe, minden emberfiának csufsa legyen . . . Vissza kellene térnie a nyomoruságba . . . vissza . . . És itt van újra a kezdete a mesének . . .»

Az asztalon a befejezett munka halomban állt már.

Czerniczka hosszú, suhogó fekete atlaszdarabot vett kezébe és igyekezett szép ránczokba szedni össze. Ujjai még jobban reszkettek; mint az imént, nekivörösödött szempillái egyre hunyorogtak, mintha a rajtuk fénylő könnyet akarnák széjjelnyomni . . .

A komorna Helára nézett és hangosan felkaczagott.

— Nézze meg az ember! — kiáltotta. — Ugy rám mereszted a szemed, mintha el akarnál nyelni véle. És a kis Puck is úgy néz rám, mintha megértette volna mesémet . . . Mert hiszen mese csak . . . Szeretnéd hallani a folytatását?

— Mi lett aztán? — kérdezte halkan a gyermek. Czerniczka komolyan és minden szavát hangsúlyozva, folytatta a mesét:

»Aztán jött a gróf . . .

— És aztán?

»Aztán nemsokára Párizsba utazott a nagyságos asszony s ott véletlenül meglátott egy csodaszép papagályt . . . halvány rózsaszínű volt, sötétvörös csőrrel . . .

Hela megmozdult a zsámolyon:

— Bécsben — kiáltott fel — ó, ott egy kertben sok, sok papagály van . . . igen szépek, gyönyörűek! . . .

»Látod, de az a papagály még szebb volt, mint a bécsiek . . . A nagyságos asszony megvette és nagyon szerette. Teljes egy esztendeig soha meg nem vált attól a madártól; éjszakára át kellett vinni kalitkáját a szalónból a hálószobába; a nagyságos asszony megtanította francziául fecsegni, pompás nyalánkságokkal hízta, tollát simogatta, csőrét csókolta . . .

Czerniczka megszakitotta elbeszélését. A selymet gyönyörű ránczokba rendezte és bevégezett munkáját egy szék hátára fektette.

A láda, az óra felett, egyet ütött.

A szalónból, miután vagy egy negyedóraig csend volt, a zongora és a cselló szenvedélyes együttesben hallatszottak át.

— Mi lett aztán . . . kérem: mi lett aztán?

Puck már nem volt kíváncsi a mese végére. Hela karjában elaludt.

»Aztán — már nem tudom, hogyan és miért: a papagály is unalmas lett, nagyon unalmas és a varrósobába került . . . És a papagály lecsüggesztette fejét és semmit sem akart enni. Végre megbetegedett és meghalt. De a nagyságos asszony nem gyászolta, mert volt egy elragadó kutyája . . .

— Tudom, tudom már! — kiáltott hirtelen Hela.

— Mit tudsz?

— A mese végét . . .

— No hát, mondd tovább!

— Aztán a kutyus is a varrósobába került . . .

— És aztán?

— Aztán volt egy kis lány . . .

— És mi történt vele?

— A nagyságos asszony szerette a kis lányt . . .

— És aztán — szólt közbe Czerniczka — a nagyságos asszony megismerkedett egy híres muzsikussal . . .

— És a kis lány is a varrósobába került . . .

Hela ez utóbbi néhány szót alig hallhatóan susogta.

Czerniczka feltekintett varrásából és látta, hogy a leányka arcza egészen megváltozott. Apró, finom vonású arcocska volt most, halálsápadttá válva. Nagy kék szeméből forró könnyek peregtek alá. Riadtan nézett a komornára.

Tehát a gyermek megértette a mesét.

Czerniczka ismét hunyorgatott szemével, aztán fölemelte Helát a számolyról:

— No — mondotta — most már vége a mesének, a sirásnak és a virrasztásnak . . . fekjüdj le, különben megbetegszel még . . . Eredj aludni, Hela!

Levetkőztette a gyermeket és ágyba vitte. A leányka csak hagyta, szeme kérdő tekintettel egyre a komornára nézett, aki most fogta a számolyon szintén elszunnyadt Puckot és — bizonyára vigasztalásul — Hela paplanára fektette.

Aztán lehajolt és megérintette vékony ajakával a gyermek forró homlokát:

— No, no — susogta — ezen már nem lehet segíteni . . . Én jól bántam a papagálylyal, jól bántam a Puckkal, veled sem bánok majd rosszul, amíg itt leszel. De most aludj!

Könnyü, diszes spanyolfalat állított az ágy elé, hogy megvédje Helát a lámpafénytől. Aztán visszament a varrógép mellé, hogy folytassa munkáját. Sokáig berregett még a kerék, zizegett a szövet, míg végre behallatszott a távozó látogató mögött bezáruló előszobaajtó csikorgása.

Ekkor Eveline asszony csöngetett hálószobájából

a komornának, aki megdörzsölve a hosszú éjjeli munkától fáradt szemét, futott, hogy urnójét levetkőztesse. Az őszi hajnal szürkült már odakinn.

*

Hát hónap mult el azóta, hogy a híres művész Ongrodból eltávozott s Eveline asszony ismét külföldre utazott.

Finom, szemerkélő márcziusi eső hullott hangtalanul a szürke égből alá, s noha az est nem szállt még le, máris sötétség uralkodott Jannak, a kőművesnek hajlékában:

Az ilyen szomorú, esős napokon, a két alacsonyan vágott ablak alighogy némi világosságot bocsátott a szobába . . . A mennyezet igen alacsony gerendázatu volt, a fal göröngyösen fehérlett a sok meszeléstől, a padló keményre taposott föld volt, a nagy kemence, melyben kenyeret sütöttek s amelyen főztek, a szoba negyedrészt foglalta el.

A nagy kemence ellenére is a szobában még a télről beletespedt nyomasztó nedvesség és penész-szag uralkodott. A falak mellett padok és asztalok álltak, s néhány sárga faszék, egy szekrény, szentképekkel, két alacsony fapriccs, egy vizes hordó s egy savanyu káposztás kis hordócska.

A kemence mellett keskeny, alacsony ajtó nyilott egy nyomorult, apró kamrába, mely a házaspár hálószobájául szolgált.

A nagyobbik szobában együtt ült a kőműves család, estebéd mellett. Jan, a zömök, szélesvállú férfi, ki sűrű, rövidre nyirt sörteszerű haját viselt, éppen most érkezett meg a munkából.

Egy teknőben arcját és kezét mosta, mézszel, sárral beszennyezett kötényét letette.

Aztán mellényben, ingujban az asztal mellé ült. Janovné, mezitláb, kurta szoknyában, vállán kendővel éppen a tüzet piszkálta és lisztlevest készített.

A fal mellett, az egyik priccsen, hangosan terécselő gyermekcsoport ült.

Három gyermek volt ott: egy tizenkésztendős fiú, aki éppoly izmos, erős volt, mint az apja, és két kis leány, az egyik tíz, a másik nyolc esztendő. Ezek hosszú, földig érő szoknyát viseltek, mezitláb jártak, de arcuk egészségtől piroslott.

Teli torokból kacagtak a priccsen végignyult Viczeken, aki mezitlen lábával mindenféle figurákat csinált és bolondságokat mesélt arról, mi történt az iskolában a mai szent napon.

Mig Janovné meg nem gyújtotta a tüzet, az ember azt hihette volna, hogy a két szülőn és három gyermekén kívül senki sincs a szobában.

De amint a láng fellobogott, a szoba sarkába világított és láthatóvá lett, egy, a másik priccsen gubbasztó testecske. Egy kis leány volt, — körülbelül tíz éves — kinek arcza és ruházata nem látszott egészen tisztán a tűz erre-arra libegő fényében.

Csak annyit lehetett látni, hogy lábacskaikat maga alá vonva, dideregve ül a priccs sarkában. Közvetlenül mellette fényelt valami — egy kicsi, igen elegáns koffer vasalása volt; a kofferből a leányka halvány keze igen sok apró holmit szedegetett elő.

A kis kéz mozdulatából látni lehetett, hogy a leányka, aki összekuczorodva, dideregve ül ott, a haját fésüli, hosszasan, gondosan.

A tűz nyugtalan fényén ez a haj vöröslő-arany reflexekkel világított ki a félhomályból. Aztán megcsillant a fehér kezekben egy kis ezüstkeretű tükör is . . .

— Anya! Anya! kiáltott a játszó leányok

közül a kisebbik — Hela megint a haját fésüli; megint a tükörbe néz!

— Mára már harmadszor fésülködik és kétszer tisztogatta a körmeit — szólt mélységes megvetéssel az idősebbik kis lány.

— A baba! A divatos! — szólt bele a fiatalabbik — csak nem mosakszik a vödörből, mint mi, vagy ilyen mifélek! . . . Finom kendőt márt meg a vízben, és azzal ledörzsöli a pofácskáját . . .

— Hollá! Majd én darabokra szedem a tükröt . . . majd meglátjuk mit csinál akkor.

Hangosan dobogva meztlen lábukkal, mind a hárman a homályos zug felé szaladtak.

— Ide a tükröt! Hamar ide a tükröt!

A kis fehér kezek, a homályban, a rakoncátlan gyermekek felé nyultak és ellentállás nélkül átadták az ezüstkeretű tükröt.

A gyermekek magukhoz rántották, de ez a zsákmány még nem volt elég nekik. Hangos ujjongással leczepelték a priccsről a szép kis koffert, leültek körben a földre s most már talán századszor végigmustrálták kiránczígált tartalmát, a különböző nagyságu keféket, fésűket, az üres parfümös üvegecskéket és a szappanos dobozkákat . . .

Janovné alig ügyelt a gyerekek kiáltozására, kaczagására; kikérdezte férjét, hogyan telt el egész napja, aztán elmondta neki, hogy a szomszédasszony megint czivakodott s hogy ő ismét haragudott Viczekre, lustasága miatt.

Ez a fiu ma megint későn ment az iskolába!

Aztán nagy, gőzölgő tálat állított az asztalra és a gyerekeket vacsorázni hívta.

A gyerekek nem is kérték magukat sokáig. Viczek és Marilka egyszerűbe odaültek a padra, apjuk mellé, és megölelték. Kázja, ki anyja szoknyájába kapaszkodott, szintén odament.

Janovné egy nagy kenyérből szeleteket vágott le, s aztán körülnézett.

— Hela! — kiáltotta. — Mért nem jössz enni?

Az apró alak lekuszott a priccsről, s amint az asztalhoz közeledve a lámpa világosságába lépett, csodálatosan elütött egész környezetétől. Égszinkék atlaszból való köpenyét viselt, fehér-prémmel. Az atlasz tiszta és friss volt, de a prém olyannak látszott, mintha a hamuból került volna elő.

De a köpenyt már kinőtte a leányka; kilátszottak alóla hosszú, vékony lábászárjai, melyeken félig rongyos, áttört selyemharisnyát visel. Lábán magas gombos-czipő volt, melynek lyukas hegyéből kikandikáltak meztlen hüvelykujjai.

Lesoványodott, keskeny arcát, beesett szemeit gondosan fésült aranyos haj övezte, melyben selyemszalag ragyogott.

Ruhája, finom bőre, keze, egész fellépése élesen elütött ezektől az alacsony, kormos falaktól, a meztlábos, durva öltözetű gyermekektől, egész környezetétől, melyben félig komikusnak, félig siralmasnak tünt fel.

Egy ideig csak a kanalak csörgése és hangos csámcsogás hallatszott. A lisztleves, a fekete kenyér meg a szalonna nagyon izlettek az egész kőműves családnak.

Hela is evett, de lassan, finoman, és igen keveset.

Néhányszor ajkához vitte a leveses kanalat és a fekete kenyeret, aztán két kezét ölében összekulcsolta és csendesén, kiegyenesedve ült faszékén, mely oly magas volt, hogy apró, rongyos francia czipőben szorongó lábai a levegőben lógtak.

— Mért nem eszel még? — kérdezte Janovné.

— Köszönöm, elég volt — válaszolta Hela, a hidegtől dideregve; és megpróbálkozott, a szűk, kinőtt köpenyegbe jobban beleburkolózni.

— Igazán csoda, miből él ez a gyerek — mondta Janovné. — Ha mindennap nem sütnék egy kis hust, régen elpusztult volna éhen. Azt se igen szokta megenni . . .

— No — vélekedett a kőműves — majd idővel beleszokik — idővel . . .

— Meg aztán mindig fázik . . .

A mi gyerekeink jó kedvvel szaladgálnak odakinn egy szál ingbe, meztláb, ez meg csak ül a szobában, a kemencze mellett . . . ebben az izében, ebben a prémes köpönyegben és folyton didereg a hidegtől.

— No — vélekedett a kőműves — majd idővel beleszokik . . .

— Persze, persze — erősgette Janovné — de siralom még csak ránézni is, — én mindent megteszek, ami tőlem kitelik . . . felállítom neki a szamovárt . . . forró teát adok neki.

— Ugy is illik — vélekedett a kőműves — hiszen fizetnek érte!

— Eh, fizetnek . . . fizetnek . . . — annyit nem fizetnek, hogy a nyomoruságunkat miatta gazdagságra változtassuk . . .

— Hát az nem is szükséges — majd csak beleszokik.

Viczek és Marilka még egyre tömték magukat kenyérral meg leveessel. Kázja ingerkedett velük, megpróbálta zavarni őket az evésben. Jan ingujjával megtörölte száját s elkezdte kikérdezni fiát, hogy mit tanult az iskolában.

A szomszéd kamrából ekkor behallatszott a csecsemő sirása.

Janovné, kinek keze tányérokka, evőeszközökkel volt tele, Helára pillantott.

— Eridj, ringasd Kázjót, és énekelj neki valamit — ahogy szoktál . . . szépen . . .

Barátságos hangon adta ki ezt a parancsot. Hangja, ha Helával beszélt, gyöngédebben csengett mint hogyha saját gyermekeihez szólt.

Engedelmesen, hallgatagon, könnyű, ringó léptekkel ment át a Hela a sötét kamrába.

Kisvártatva a bölcső ütemes ringása és ének hangzott ki onnan. Gyöngé, de harangtiszta hangon, megható kifejezéssel énekelt Hela.

Csak francia dalokat tudott, de azokból sokat.

Az egész kőműves-család el volt ragadtatva rendesen e daloktól, valószínűleg azért, mert egy szót sem értett abból, amit hallott. A gyerekek most is nyomban elcsöndesedtek.

Jan, aki az asztalra könyökölve, fejét tenyerére hajtotta s Janovné, aki a kemencze mellett edényt mosogatott — mindketten áhitattal figyeltek a dalra.

A homályos kamarában tovább ringott ritmikusan a bölcső, s a tiszta gyermekhang tovább énekelte a bánatos, elnyújtott melódiát:

— Le papillon s'envola,
La rose blanche s'effeuilla,
La, la, la, la, la, la . . .

Janovné az asztal mellé lépett; Jan fölemelte fejét. Egymásra tekintettek, egymás felé bólintottak, összemosolyogtak, félig gunyosan, félig bánatosan.

Jan egy nyitott levélborítékot húzott ki zsebéből és az asztalra tette.

— Igaz is . . . Az előbb találkoztam a levélhordóval, aki éppen felénk tartott. Ezt adta ide . . .

Óvatosan, szemellátható tisztelettel bontotta ki durva ujjával Janovné a boritékot és egy húszonöt rubeles bankjegyet vett ki belőle. Ez fele volt annak az összegnek, melyet Eveline asszony évenként fizetett Heláért, nagykorúságáig.

— No — szolt Janovné — hát mégis küldött már attól félttem, hogy . . .

Hela hirtelen az asztalhoz lépett. Mert a kamrából látta a levelet és hallotta jóltevője nevét. Szinte megelevenedett, mosolyogva, kipirultan, ragyogó szemmel állt az asztal mellett.

— A nagyságos asszony! — lihegte — a nagyságos asszony irt! . . . Mi van benne? — lélegzete elakadt — ir benne rólam . . .

Jan és a felesége egymásra pillantottak és mosolyogva rázták meg fejüket:

— Ó, butácska, te! Hát mit irjon még rólad a nagyságos asszony? . . . Itt küldi a tartáspénzt . . . azt is megköszönheted!

Hela elsápadt, szomoruan osont a kemencze mellé. Jan pedig kivette felesége zsebéből a bankjegyet és elgondolkodva így szolt;

— Nem is tudom . . . nem volna-e jobb . . . úgy későbbre félretenni valamit . . . a kislánynak . . . Huszonöt rubelből kitelik az ellátása; a többit meg lehetne takarítana.

— Megtakarítani? — Igen öregem, igazad van, de valami új ruhát kellene venni neki . . .

— Venni? Minek az, hiszen minden ruháját elhoztuk véle!

— Édes Istenem! Amit elhoztunk, az jó volt a kastélyban, de ide mihozzánk nem illik . . . mindene olyan finom, vékony . . . valóságos pókháló . . . Csupa rongy már mind.

— Hát végy neki valamit. De ne ám valami haszontalan, fölösleges dolgot. Csak olyat, amit a mi gyerekeink is viselnek . . . A többi pénzt jó lesz eltenni.

— Bolondságot beszélsz . . . olyan ruhát viseljen, mint a mi gyerekeink . . . Ez a puha kis teremtés? Mezitláb járjon — mindjárt meghül! Ha három napig kell neki egy inget viselni, mindjárt sir, azt mondja: piszkos . . . Egész nap mosakodik, fésülködik . . .

— Eh, mit — vélekedett Jan és ujjával dobolt az asztalon — majd beleszokik.

Ezalatt Hela beesett, fénytelen szemmel állt a kemencze előtt és a tűzbe nézett. Ugy látszott, töpreng valamin. Aztán, mintha elhatározta volna magát . . . kisuhand az oldalsó ajtón a szabadba . . . Odakinn sokkal világosabb volt, mint a szobában, de már alkonyodott, nedves márcziusi köd töltötte be a levegőt. Az ismert utczákon sietve haladt előre, de aztán meglassította lépteit. Meg-megállt, hogy lélegzetet vegyen, fázó lábacskaí felmondták a szolgálatot, száraz köhögés rázta meg testét. De csak ment tovább Eveline asszony villájáig. Belopózott a kertajtón. A ház előtt a kertész fát aprított. Hela a villáig ment, a verandalepcsőnél megállt. A lépcsőfokok vizesek voltak. Amint fellépett rajtuk, a víz csattogva fecscent szét rongyos francia cipőcskéi alatt. Hirtelen örvendve kiáltott fel. Mindkét karját kitérte. A veranda egyik sarkában nedves gomolylyá huzódva össze a kis Puck feküdt. Hangos ugatással ugrott Hela elé, mert nem ismerte meg. De Hela nevéen szólította, melléje guggolt a földre. Puck az ölébe ugrott és kezét, arcát nyalogatta. Az apró állat is lesoványodott, fázott, éhes és piszkos volt.

— Puck! Édes kis Puckom! Drága, kedves, aranyos kutyám!

Egymáshoz simultak.

— Puck! Hol a nagyságos asszony? Az a mi jó nagyságos asszonyunk? Elment? El, el?

A kutyussal karján Hela a szalón ablakához lépett.

— Gyere, Puck, benézünk az ablakon . . . talán benn van a nagyságos asszony . . . talán behív bennünket . . .

Letérdelt az ablakalatti padra. Térde vízbe ért, de nem ügyelt erre.

— Nézd csak Puck, nézd csak.

Felemelte a kutyát és a maga arcocskáját a bozontos kutyafej mellé nyomta az üvegre.

— Látod, minden úgy van, ahogy volt . . . ott a nagy tükör . . . az előtt sokszor öltöztetett engem . . . látod a hintaszéket? Abban olyan jól elülhet az ember . . . hintázhat . . . sokáig . . . A babám, a szép nagy baba is velem hintázott . . .

Puck belefáradt a kényelmetlen ágaskodásba, leszökött a leány karjáról a padra. Hela melléje ült.

— Ó, Puck! Puck! Te is, én is, benn voltunk valamikor . . .

A leány vízben ült. Ruhája átázott. Hátát hideg borzongatta. Lába megmeredt a hidegtől. De csak ült ott és mellére szorongatta időnként a kutyust.

— Látod, Puck, ahol a tócsa van, ott nyáron gyep szokott lenni . . . Ott ültünk a nagyságos asszonnyal és koszorút kötöttünk . . . Emlékszel még Itáliára? Ó, be szép volt . . . Mindig meleg . . . virágok, napfény . . . a tenger . . . Czerniczka kisasszony nem mért a tengerben uszni . . . Hol van Czerniczka kisasszony? Elutazott a nagyságos asszonnyal . . . Mi soha többé el nem utazunk vele . . . soha . . . soha többé . . .

Nehéz, ólmos fáradtság fogta el. Fejét a pad támlájára hajtotta és Puckot mellére szoritva elaludt. Odakinn mind sötétebb lett. A kertész baltája elcsön-desedett, az ablakokból eltűnt a lámpafény. Finom, sűrű őszi eső szemerkelett.

*

Ejfé felé Jan nagynehezen felverte álmából a kertészt, aki megmondta neki, hogy Hela csakugyan ide szokott járni.

Együtt keresték a gyermeket. Egő lámpással léptek a verandára — és a kőműves csaknem megkövesedve állt meg az ablak előtt. Csak rázta fejét s önkéntelenül szemét törülgette durva tenyerével, mielőtt a leánykát karjára emelte volna.

A gyermek csak félig ébredt föl az álmából és sirva csüggesztette forró fejét Jan erős vállára. A kőműves óvatosan levitté a verandáról, hogy hazafelé induljon.

Amint Helát fölemelte, letette öléből az alvó Puckot.

A kutyus némán kuszott a pad alá, összehuzódott és tovább szunnyadt a veranda nedves padlóján . . .

(Vége.)

Modern hirdetési iroda. Ugy a belföldön, mint a külföldön előnyösen ismerik az *Általános Tudósító* hirdetési osztályát (tulajdonos Leopold Gyula szerkesztő). A legnagyobb hirdető cégek é megbízható iroda utján eszközlik az összes reklámjaikat, mert kiváló *szakértelemmel*, odaadó *telkiismeretességgel* és felülmúlhatatlan *pontosággal* teljesítik az összes megbízásokat. — Leopold Gyula szorgalma, leleményessége és agitálása megteremtette a gyümölcsét, amennyiben hirdető irodája ma a legnagyobb Budapesten, sőt mint értesülünk, most ismét tetemesen megnagyobbította vállalatát és azt *Erzsébet körut 41. szám* alá helyezte.

Krónika III.

Kultura.

— nov. 10.

Sokan gondolkodnak, beszélnek, sőt írnak is róla. Ugy vagyunk vele, mint a parlament az irodalom, művészet és nevelés problémáival, hogy egyszer egy évben, a kultusbudget alkalmából róluk is esik néhány yizenyős szó. A mi kulturális problémánkat is a politika teszi most aktuálissá, a politika, amely egy esztendő óta minden nyilvános érdeklődést ugyszólván abszorbeál.

Ha nem csalódom, politikai devise lett belőle. Mintha a főváros modern, nagyvárosi gondolkodása most vivná vele a döntő csatát a vidék elmaradottságával. A látszat is kedvez ennek a pártalakulásnak: földművelő állam vagyunk, ami úgy viszonylik a művelt nyugat iparállamaihoz mint »ragozó« nyelvünk a napnyugati »hajlító« nyelvekhez. Az egyetlen indusztriális és kulturális középpont Budapest, amelynek nyugati irányu fejlődését, tökéletesedését számos évtized óta bizvást észre lehet venni. Hogy ebben a hirtelen megnőtt városban kulturára szomjas emberek is élnek, hozzátartozik a városok fejlődésének fontos jelenségei közé.

Ez a kulturára szomjas kis szellemi község, úgy látom, most rossz napokat él. Már az is elkedvetleníti, hogy azt a kevés kis érdeklődést, ami nálunk betük iránt van, jóformán a politika foglalja le. A fővárosi napilapok is, amelyek ideig-óráig világlapoknak képzelték magukat és a »Times« vagy a »Figaro« hangját próbálták intonálni, most beadták a derekukat a vidéki izlésnek és tőlük telhetőleg niveautlanok igyekeznek lenni. Sok lap politikai páfördulását — hatvanhétből negyvennyolczba — is a vidéki előfizetők tódulása okozta. Minden paprikás-vezérczikk legalább husz előfizetőt hozott.

Negyvennyolcz uralkodik most a közhangulaton, de nem a Kossuth, Petőfi és Jókai negyvennyolczba, amely telítve volt a legszélsőbb nyugati elvekkkel, kulturális törekvésekkel, hanem a Lisznyayék pörkölt-paprikás, karikásosstoros epigonizmusa. A kulturközség tehát akár nyíltan, akár titokban valóságos hozsánával fogadja azt a jelszót, amely egy kis nyugati bizsergést vitt bele a közszellembe: az általános választói jogot.

Tévedést és veszedelmet látok abban, hogy a kultura kérdését odakötik a politika szekeréhez. Ha az általános választói jog megbukik, miért bukják vele a mi kis kulturánk? Ha pedig a koalíció győz, miért következzenek el egy kulturaellenes áramlat?

Politikai irányzattal még sehosem csináltak kulturát, legkevésbé nálunk, ahol megeshetik, hogy egy politikai irány, amelynek abszolút szótöbbsége volt, máról holnapra minoritássá lett. Minek politikai lélek-

vesztőre bizni azt a kevés kincset is, amit aránylag rövid idő alatt, keservesen meg tudtak szerezni?

Politika és kultura teljesen különmemü, össze nem függő dolgok. Sőt maga a politika többnyire kulturaellenesen viselkedik. Az ország gyomorkérdéseivel foglalkozik a maga nem nagy bölcsesége szerint — parva sapientia mundus regniture — és kulturális törekvéseket csak annyiban ismer el, amennyiben »az állam jólétére« nézve hasznosak. Ő az a mama, aki a leányát azért tanítja zongorázni, hogy hamarabb férjhez mehessen.

Annyi bizonyos, hogy a kultura erősen összefügg az országok gazdagságával. Erős, nagy, korszakos kultura csakis ott fejlődhetik, ahol az ország tul van a létminimum problémáján és bőven áldozhat szellemi szükségletekre is. Már most ebből az következzenek, hogy mivel a politikai — ha úgy tetszik: gazdasági vagy szociális — irányok az állam gazdaggá tételét célozzák, közvetve a kultura fejlődésének lehetőségét is támogatják.

De azt hiszem, politika még nem tett gazdaggá egy országot sem. A meggazdagodásnak vagy az elszegényedésnek a feltételeit nem a politika határozza meg. Például könnyü átlátni, hogy egy ország, amelyet tenger vesz körül, amelynek partvonalra kikötőkre alkalmas, hajós- és kereskedőállammá lesz. Már nehezebb felismerni, hogy ilyenféle okok miért csináltak Magyarországból földművelő államot. Nyilván nem a politikája tette. Mert hiába tüzte volna ki deviseül, hogy iparüző államot csinál belőle, amikor olyan lehetetlenségek álltak vele szemben, mintha azt mondta volna, hogy tengeri kereskedő és hajósnépet csinál belőle. Nevetek, valahányszor hallom, hogy Colbert és a colbertizmus virágoztatta fel Franciaország iparát. Colbert ur csak a nevét adta oda annak a kornak, amelynek a feltételeit felismerte, de nyilván nem idézhette elő. Épp olyan tévedés volna hinni Colbertben mint az, ha a marxizmus összes elveit, amelyek egy nagy iparüző állam mappájáról vannak lemérve, vakon alkalmaznák a mi országunkra, ahol a gyárak számát — úgy rémlik előttem — az ujjain megolvashatja az ember.

De nem politikai devisekről akarok beszélni, amelyekben nem bizom — akár magyar vezényleti nyelvet, akár általános választói jogot hirdetnek — hanem a kulturáról.

Szegény ország vagyunk — Isten látja a lelkünket — és a kulturánk is fogyatékos. Talán megváltoznak létezésünk feltételei, más életmódra kényszerítenek bennünket — teszem fel, valami gabonaüzög, amely épp úgy pusztitaná a búzát, mint a filloxéra a szőlőt, sokkal nagyobb változást okozna ebben az országban, mint a negyvennyolczas szabadságharcz — talán valamikor gazdag és hatalmas ország leszünk, amely megbir egy nagy kulturát. Unokáinknak kívánjuk is ezt.

Mi most egészen más viszonyok közt élünk, mint a nyugat. Elmaradtunk mindentől és amennyiben kul-

turszomjuságunk van, csak csöndes mártirjai vagyunk annak, hogy Budapest azt a kis aranyvénát, amely ebben az országban még folydogál, a maga fejlesztésére használta fel. Még csak a kultura deczentrálizálására sincs erőnk.

De azért még sem olyan siralmas a helyzetünk. A kultura, bár a gazdag országokban szitják a leginkább, univerzális kincs, amely nem zárkózik el előlünk. Vagy utána megyünk vagy elhozhatjuk, ha lehet, de elérnünk nem lehetetlen. Akinek kulturszomjusága van, csillapítani is igyekszik azt. Akinek nincs, azon politikai devisek sem segítenek.

Kétségbeesni sosem kell. Mintahogy el nem vehetik azt, amit tudok és érzek, aképp el nem vehetik azt, ami kultura bennem. Jöhetnek a legtarkább politikai irányok anélkül, hogy elvennének vagy hozzáadnának valamit ahoz, ami nálunk — sajnos — korántsem közkinccs, hanem magántulajdon.

Az embert bosszanthatják, vagy lelkesíthetik politikai irányzatok, de nyugodt lehet, hogy el fognak mulni és amennyiben ebben az országban kultura támad valaha, egészen más okok fogják előidézni.

A politikusok csak politizálnak és hagyják békén a mi gyöngye kulturánkat, amelyen egészen más napszamosok dolgoznak mint azok, akik tribünön verik a mellüket.

Reveur.

Krónika IV.

Abdul Hamid dala.

Abdul Hamid takarékosági szempontból redukálta háremét.

Allah veletek gyönyörű odaliszkok,
Te szőke, te barna, te rőt:
Elküldök ezennel száz szeretőt.
Leszállítom én, mert túl nagy a létszám —
Allah veletek csodanők...
Sóhaj ered piczi ajkaitokrul;
Hej, kínos az ügy nekem is,
Nehéz a szívem most, ámde, szavamra,
Nehéz ma a pénzügyi helyzetem is.

Allah veletek gyönyörű odaliszkok,
Kevés a piasztter, szörnyű kevés,
Nem futja a pompa, a költsékezés:
Fölfalja egészen az udvari büdzsét
A toillette, az ivás, az evés.
Ahol lehet, ott spórolni muszáj ma
S hárem ügyében sajna, lehet
És csődbe jut ime a földi mennyország,
És dobra kerül száz kis kerevet.

Allah veletek gyönyörű odaliszkok,
Nézlek titeket most szóztalanul,
Mind, aki már nyugalomba vonul:
Tündércsapatát a bűbajos időknek,
És szemem lassan könnybe borul.
Multak csodailata száll körülöttem,
Valaha voltam ifju, bohó,
Csupa tűz, csupa láng... vágy, mámor a vérem —
De hol van a tavalyi hó?...

Allah veletek gyönyörű odaliszkok,
Messzesuhantak az ifju napok,
Fáradt, szomorú vén bácsi vagyok.
Eléri az ősz a dicső padisaht is
És nő szeme rája hiába ragyog...
Sok vagytok a jóbul szép szeretőim:
Emlék ma a nagy szerelem —
Ő mit akartok: százan egy ellen,
Kinek reszket a térdem s szürke fejem...

Allah veletek gyönyörű odaliszkok,
A szerelem vár kint titeket,
Menjetek, ottkinn élni lehet.
Hervad a rózsa, ha nem süti napfény —
Szép üde nők Allah veletek...
(— Kevés a piasztter, de ifju ha volnék,
S volna a vérem még lobogó:
Ily könnyen a száz nőt el nem eresztem —
De hej, hol a tavalyi hó?)

Puck.

INNEN-ONNAN.

Daliás idők.

Ivanovich Fedor: Ugy, ugy, gyöngyöm Fedorovich Iván, boldog vagy, hogy én vagyok a te apád és nem én vagyok az én apám. Puha, biztos fészekben ülsz, törvény örködik fölötted, szabadság levegőjébe fujod a pipád füstjét. Azaz fogod majd, ha pipát kapsz.

Fedorovich Iván: Aztán mondd, édes apám, igaz, hogy akkor a rendőr mindenkit, akit akart, elfoghatott?

Ivanovich Fedor: Igaz, mint a boldogságunk. Rendőr-állam volt itt és mérhetetlen rettenetes és nyomoruság. De hogy szómat szóba ne öltsem, akkor a japánok háborút indítottak ellenünk.

Fedorovich Iván: A japánok, a mi testvéreink?

Ivanovich Fedor: A japánok, Fedorovich Ivánkám, most-a testvéreink, de ötven év előtt sárga kutyák voltak. Első nap összelőtték a portharturi flottát.

Fedorovich Iván: S mit csináltatok ti?

Ivanovich Fedor: Mi összecsikorgattuk fogainkat és dühünkben felkoncizoltuk a kisenewi zsidókat. Mert akkor még Kisenewben is voltak zsidók.

Fedorovich Iván: És a japánok?

Iván Fedorovich: Mint a sárga hófelhő rohantak a testünkbe. Atyuska egyre küldte ellenük a seregeket s hivatalnokai egyre sajtolták a népet. Annyi adót kellett fizetni, amennyit elszedtek tőlünk, hogy betevő falatunk sem maradt. Mikor aztán Liaojangnál elvesztettük a döntő csatát...

Fedorovich Iván: Mit csináltatok, mézes jó apám?

Ivanovich Fedor: Én akkor tizenegy éves voltam, mikor Liaojangnál elvesztettük a csatát és kétségbeesésünkben felkoncizoltuk a kiewi zsidókat. Mert akkor még Kiewben is voltak zsidók.

Ivanovich Fedor: És a japánok?

Fedorovich Iván: A japánok, mint a sárga hófelhők, előbbre nyomultak egészen Mukdenig. Ekkor már betelt a pohár. A szolgaság egyrészt, a szegénység másrészt s a rettenetes embermészárlás egy ember szeszélyeért, a császárért... A katonák külföldre szöktek s mi összecsikorgattuk a fogainkat.

Fedorovich Iván: És hol koncizáltatok a zsidókat?

Ivanovich Fedor: Megint Kisenewben. Mert ott már megint voltak zsidók.

Fedorovich Iván: És a japánok?

Ivanovich Fedor: A japánok akkor tönkre tették a balti hajóhadat Csuzimánál. Ezért szétnéztünk egy kicsit Kiewben is zsidók után, -de mivel már kevesen voltak, hát Odesszában

is felkoncizoltuk egy részüket. Az elégedetlenség azonban már olyan nagy volt, hogy Atyuska nem mert több sereget a háborúba küldeni, kellett ezek itthon a lázadók ellen.

Fedorovich Iván: És mit követeltek a lázadók?

Ivanovich Fedor: Alkotmányt és egyenlőséget, A katonák is lázadtak és a néppel tartottak. A Potemkin hajó akkor lázadt föl Odesszában és mi felkoncizoltuk a zsidókat.

Fedorovich Iván: Odesszában még voltak zsidók?

Ivanovich Fedor: Voltak és maradt is sok a további szabadságharczra. Mert a japánnal végre békét kötöttek s most már Atyuska egész gondját a belső zavaroknak szentelte. Összelődött a népet Szentpétervárott, Moszkvában, mire a nép elkeseredésében felkoncizolta a zsidókat Szentpétervárott és Moszkvában.

Fedorovich Iván: Magasztos.

Ivanovich Fedor: Végre Atyuska engedett és alkotmányt adott. Erre mindenfelé koncizoltuk a zsidókat.

Fedorovich Iván: Mindenfelé voltak zsidók?

Ivanovich Fedor: Mindenfelé. Trepov akkor volt a legiszonyubb. Vér folyt mindenfelé, a szabadsághősök vére. De végre mi győztünk s néhány év alatt megcsináltuk a szabad, a gazdag, az egyenlőség alapján kiépült szent Oroszországot, melyben te is élsz.

Fedorovich Iván: És a zsidók?

Ivanovich Fedor: Azokat a jog kivívása idején mind felkoncizoltuk. De jövő évre Németországba utazunk, ott a nép még nem olyan szabad, mint mi, majd ott mutatok neked zsidót.

Simplex.

△ Géza. Tisza István kiváló ember, de kissé rosszul fizet. Gajári Géza például kitűnően kiszolgált s most, hogy felmondta a szolgálatot, a szokásos fejelés csizma helyett láb-
rugással bucsuzik tőle. Eddigél. Gajári Gézában sohasem sokallotta a helyeslést, a föltétlen engedelmeiséget, meg hogy ugynevezett husos fazék mellett ült. Most, hogy elhagyta, rögtön Tiszának eszébe jut mindaz, amivel az ellenfelei szokták traktálni hivat és őt magát is. Eddigél Géza elég jelentékeny volt arra, hogy az ő helyeslését is a nemzeti akarat egy töredékekéig igénybevette. Alig hogy másfelé fordul, Géza is csak — Géza. Pedig hát ez a bucsuztatás visszafelé is jelent egyetmást a Tiszával maradottaknak. Egytől-egyig megérthetik belőle, hogy miképpen vélekedik róluk a vezérük, mihelyt háttat fordítanak neki. S az olyan erős elméjű urnak, mint Tisza, nem volna szabad oly felületesen itélni emberek felett. A szabadelvűpárt konferenciáján akárhányszor indítványozta, hogy a párttagok hallgassanak arról, amiben eltérnek a nézetek s a detailokat rendeljék alá a nagy egésznek. Géza is megtette, más is megtette. S most Tisza rájuk czáfol: tegnap még helyeseltetek mindent és semmit sem. kifogásoltatok! — Nem, Tisza Istvánnak nincs joga így bánni az embereivel, mert — bár az az általános stílus — gondolnia kellene arra, hogy ami szabad az ökörnek, az Jupiternek tilos.

* * *

○ A Lányi keze. Háttat fordítottak az igazságügyminiszternek a luteránus zsinaton. Senki se szorított vele kezét. Elfordultak tőle. Boykottálták. És volt nagy öröm a koalíciós sajtóban... Nekünk pedig eszünkbe jut egy régi adoma. Egy szörnyen rémes történet. A pusztán bolyong a magányos vándor, s ahogy megy-megy, egyszerre szembe kerül egy oroszlánnyal, amely vágatva rohan feléje. Gyorsan visszafordul, de a háta mögött öttagu tigriscsalád fenyegeti. Jobbra próbál menekülni, tátongó szakadék állja az útját, — balra akar futni, rohanó patak mélyén száját tátó krokodilusok lesik. A magasban pedig ölyvek és sasok meg keselyűk kóvályognak, akik a szeméit akarják kivájni. A szerencsétlen ember rémülten néz körül és elkezd imádkozni:

— Isten, aki a mennyekben vagy, segíts!

Az isten mindig meghallgatja, akik hozzá fohászknak. És mit tett az isten? Az egész történetből egy szó se igaz...

* * *

△ A pecsét. Érdekes jelenet volt az, a pesti vármegye-ház főispáni ajtaja előtt. A pecsét védelmére egy fegyveres hajdut állítottak s a várnagy nem tudta kitanítani, hogy mit csináljon, ha valaki a pecsétet bántani akarná. »Sohse óktasson, mondotta a hajdu, majd tudom magam is, hogy mit csináljak.« S a várnagy nagyon meg volt elégedve, hogy szóval nem kellett megadni az utasítást, melyet tetteleg végrehajtatni akart. A hajdu majd elcsinálja a dolgot s ha esetleg rosszul csinálja, akkor a saját szakállára cselekedett, mert hiszen nem kapott rá utasítást. A nemzeti küzdelem csak úgy hemzseg ezektől a ki nem mondott utasításoktól. December 13-án senkisémet adott utasítást a padrombolásra, Kolozsvárt nem utasításra repültek a záptojások, Kassán nem utasításra falaztak a kőművesek. Ha baj lesz, akkor alárendelt közegek végzetes túlbuzgósága okozta, ha nincs baj, akkor elégedetten és ravaszul lehet hunyorogni: ezt jól csinálták. A fődolog azonban el van érve, minden úgy történt, ahogy kívánták s senki sem oka semminek. Ez az a bölcs mérséklet, melyet oly sűrűen emlegetnek a koalíció magasztalói.

* * *

○ Ollé ur. Ollé ur kifogástalan gentleman és mégis becsukták a héten... Mert Ollé ur sipista. Vasuton utazik és kártyás balekokra. Ollé ur, — ezt elfelejtették a lapok megírni, — a huszonegyesben specialista. És gyönyörű fogása van a játékban. Amikor már jó nagy a bank, úgy keveri a kártyát, hogy a kinézett baleknek disznó jut első kártyául. Mikor aztán Ollé ur oszt, és a mi emberünkre kerül a tétel sora, a jeles férfit rágyújt egy cigarettára. Közben a kártya véletlenül félrecsuszik a kezében, s a játékos a gyufa fénye mellett meglátja a következő kártyát. Az tizes vagy ász. Erre persze lelkesen kiáltja:

— Bank!...

Ollé ur erre leadja a kártyát. Az persze alsó vagy felső. És csak utána jön az ász vagy a tizes... A balek persze fizet, mint a köles és hallgat, mint a hal. Mert azt csak nem mondhatja, hogy látta a következő kártyát?...

A politikában is nagyon sokan úgy kártyáznak, mint Ollé ur. Ászt mutatnak, de alsót adnak...

* * *

○ A kiselejtezett hárem. Ki tudná egész határozottan, hogy hány tagja van a szultán ő felsége háremének? Annyi bizonyos, hogy egész tiszteletreméltó testület. Mert sok asszony lehet ott, ahol egyszerre százat elcsapnak. Pedig ennyivel restringálják most a padisah háremét. Azok szerint az ujságok szerint, amik a Yildiz-kioszkból kikerültek, úgy történt az eset, hogy a szultán revideálta szerelmi háztartásának költségvetését. Tizenhét millió évenként. Ezt nem minden szultán bírja ki. Hogy kevesebb legyen a költség, kevesebb lett a feleség. Szóval nyugdíjazzák ő nagyságait: egyszerre százat. — Mikor meghallottuk ezt a szenzációs hírt, megkérdeztük közéletünk számos jelesét, hogy mi a véleménye a dologról. A következő válaszokat kaptuk:

1.

Ha a szultán selejtezi a háremét, fogadni mernék, hogy ő felsége már túl van a hatvanon!...

2.

Ej, nem a szultán öreg. Bizonyosan az asszonyok öregek...

3.
Ha én csak századrész annyi feleségemet elcsaphatnám,
mint a szultán!

4.
Az asszony csak annak drága, aki szegény

5.
Bár már én is selejteznék!

6.
Még mindig cseréliék a szultánnal

* * *

△ **Weiszok és Jakabok.** Gyönyörű vonás, hogy mihelyt valaki nem tetszik a koalíció szabadsághóseinek, rögtön kitalálják, hogy hogyan hívták ezelőtt. Szegény Vészi József is csak addig volt Vészi és József, amíg be nem állt a miniszteriumba. Ekkor rögtön Weisz lett belőle és Jakab. Az is jellemző, hogy a szocialistavezérek közül éppen Izrael Jakabót és Weltner Jakabot kapták ki, holott ott lett volna Bokányi Dezső és Garami Ernő is. Ám Dezső vagy Ernő nem szolgálja a célt úgy, mint Jakab, pláne az Izrael. Szóval: a helyzet élet megint a zsidók ellen fordítják. Hiába akad a »hazaárulók« között egy Géza is, aki pláne tábornagy, egy József, aki Kristóffy, egy László, aki Telék, egy Péter, aki Perényi. Ezekről a történelem nem fog semmit se tudni, csak Vésziről, aki Weisz és Jakabról, aki Izrael. Hiába van a koalícióban szép számban a zsidó képviselő is és hiába követel a falusi zsidó is magyar vezényszót. Hiába írják a tüzes cikket és reportokat a zsidó publicisták és újságírók — haljon a nagy nap, a Weiszok és Jakabok árulták el a hazát, s Péterek és Pálok voltak csupán, akik megvédelmezték. Nem kell ezért mindjárt elfogultságot, antiszemitizmust kiáltani a magyarra, mert így van ez másutt is, például Oroszországban is, ahol éppen most győz a népegyenlőség a barbár középkor fölött.

Művészet.

A szegény emberek festője.

Fényes Adolfot hívják a szegény emberek festőjének, azon az alapon, hogy igen gyakran fest munkásféle embereket. Bizonyos szocialista nimbusz veszi körül Fényes Adolfot és sokan még vannak győződve, hogy Fényes azért festi az ő szegény embereit, hogy ezáltal ad oculos demonstrálja a gazdagok előtt a szocialis nyomor fájdalomosságát, hogy az elnyomottak és kizsákmányoltak érdekében meghassa a jóllakott sziveket, hogy propagandát csináljon az osztályharc eszméinek és sokan még vannak győződve arról, hogy Fényes Adolf nagy, modern piktor, mert nagy, modern eszmék magyarázhatók bele a képeibe. Ugy ünneplik őt, mint a szocializmus egyik apostolát és könnyen meglehet, hogy maga Fényes is meglátja képeiben ezt a propagatív elemet és elhiszi, hogy az ő szocialis töprengésekre hajlandó éneje tökéletesen ugyanaz az ő művészi énjével. Én pedig nem hiszem azt, ha maga Fényes Adolf mondja sem, mert láttam a napsütötte kis utcákat s nagy festői gyönyörködést olvastam ki a narancssárga és ibolya színek férfias harmóniájából. Ezek az új képeken nincsenek előtérbe állítva a szegény emberek, csupán erőteljes, nyers, szinte haragos napsütés van, komoly színekkel telített árnyékok vannak, s ezek a képek éppen annyira a Fényes lelkéből támadtak, mint a szegény emberek képei. Én azt hiszem, hogy Fényes Adolf meglátván a kiszikkadt földre kupo-

rodott napszámos-embert, egészen másféle emberszeretettel érez, mint például az öreg Tolsztoj, vagy a szent demokráciának valamely szocialista apostola, ő a dacos, kemény, a legyőzhetetlen, a nagyszerűen primitív életet szereti bennök, a szikár izmokban dolgozó erőt, a robusztus csontoknak bütykeit és szögleit, amelyeken mindenféle érdekes foltokba török meg a fény és amelyeket a természet a zordon, széles ecsethúzások kiváló modelljeivé teremtett. A struggle for life tragikus szomorúsága és komor, nyers páthosza ott van az ő képeiben, mert ott volt annak a fáradt vonalnak a lendületében is, amely körülölelte a földrekuporodott munkásembert egy kinzó, forró nyári nap déli pihenő órájában. A Fényes szegény emberei nincsenek egy irodalmi point kedvéért részvét-keltően berendezve, kopott ruháik nem ordítanak szánalomért és kiálló csontjaik nem beszélnek szivfacsaró legendákat a száraz kenyérből éhezőről, ezek ősi, egyszerű szenvedélyekben, ősi, egyszerű módon élő emberek, akik fölöttébb hasonlítanak ahhoz az ideálhoz, amit egy férfias, erős, egyszerű és monumentálisan érző művészlélek a mozgások és az eleven gesztusok szépségeiről alkotott magának. Hogy reflexiókra hajlandó emberekben szocialista gondolatokat asszociál a Fényes képeinek a szemlélete, az természetes, de ez nem volt az ő tulajdonképeni célja, ez csak egyszerű konzekvenciája annak a ténynek, hogy az ő képei az élet elévénységével hatnak. Ha elevenen látjuk azt a szegény embert, éppen olyan gondolatot támadhatnak fel bennünk, mint az ő képei előtt, mert azokban éppen úgy nincs tendécia, csak az élet intenzív kifejezése iránt való nagy képesség van.

Nem ismerem közelebbről Fényest, de azt hiszem, hogy kevésszavú vagy filozófus-beszédű, komoly, nyugodt, erős munkásember ő is, egyenes leszármazottja a barbi zoni nagy parasztnak, refinement nélküli, nagyon egészséges ember. Azért szeretheti úgy a darabos, kemény életben megtörő, a zuhatagok folytonos mozgást rejtő nyugalomával huzódó vonalat, azért szereti a sziklák durva nagyságára emlékeztető összerovását a fény- és árnyék-foltoknak, azért dob el minden feleslegességet, azért keresi csupán a föltétlenül szükségeset, azért, mert erős, egészséges, fájdalmas álmokra nem diszponált ember. Az anyag, a matéria hívója ő s megérzője a matéria lelkének és azért szereti a vaskos, nagysúlyú festéktömegeket, amelyek az ő szilárd anyagi mivoltukban pompásan illenek az abstrahálástól és légies elfinomítástól idegen művészetéhez a csontnak és a húsnak.

A kis munkásszobákban sajátos, fáradt, elszánt és mogorva poézis tanyázik s a szürke levegőben óriási festői témákat adnak a durvaredőjű, tompaszínű kopott ruhák és a nagycsontú emberek egyszerű érzésekből támadó egyszerű gesztusai. Aki beleszeretett ebbe a poézisbe, az a napsugaras utcákon sem a harsogó életörömet fogja meglátni, hanem meg fogja érezni a nagy csendet, a déli pihenést, amikor az eltikkadt kis házak fáradtan hunyorgatnak apró szemekkel s derű nélkül, a megszokás bágyadtságával türik a sugarak egyhangu özönét. Valami sötétség van ebben a fényben, valami zordonság van ebben az éltető, termékeny melegben, olyanféle, mint a kérgeskezü munkásember szerelmes szavában, a szegény asszony tragikus anyai szeretetében s a gondterhes anyaságra váró szegény feleség megadásában. Két-három megviselt, kopár, fénytelen tónus az egész kép, csupán a valőrök s az egymásra ható tónusok megfoghatatlan energiájától árad ki belőle az a szegény embernek való sivár napsugárzás, s a kevés elemből, szinte csak dekoratív nagy síkokból összerótt együttesben elmulthatatlanul ott van az a legnagyobb művészi kvalitás, amely a kifejező eszközök legtökéletesebb értelmének megfejtésére képesíti a művészt. Nemes, férfias, magától

értetődő bátorság van abban a művészetben, amely nyugodtan áll szemben a gondból és lemondásból alakuló élettel, a dolgok fölé emelkedő s mégis folyton a földön járó materializmus edzi erősre ezt a művészetet, amely nem menekül a valóság elől, nem narkotizálja magát édes álmokkal telt mámorba, nem panaszkodik, nem lázong, veszi a dolgokat úgy, ahogy vannak és megéri legmélyebb lényegüket. Ilyen ember a szegény emberek festője akkor is, mikor a Kohner dr. ur arczképét festi, aki pedig a legjobb akarattal sem mondható szegény embernek.

A Nemzeti Szalonnak pedig köszönjük szépen ezt a ritka módon kellemes szenzációt.

Marco.

ZENE.

Dohnányi Ernő.

Dohnányi Ernőben, kit a szerdai filharmóniai hangversenyen ismét itthon üdvözölhetett a budapesti közönség, zenei talentumunk támadt, mely erejével és nagyságával csodálatra készített, készségével, leszűrődöttségével, elvontságával azonban elszomorított. Goethének és Beethovennek is volt harmadik periodusa, de egyik sem kezdte a harmadik perioduson. Később, a romantikusokon már észrevenni bizonyos koraérett metafizikai hajlamot a fiatalos érzéki erő rovására, de azért Schumann is volt fiatal, csapongó, tobzódó. Sőt Brahms is. A huszonhat éves Dohnányi nem az. Nem is volt az soha. Dohnányi mint alkotó és reprodukáló művész, kompozícióiban és zongorajátékában imponálóan nagy és zseniális, de nála az alkotás értelmi része félelmetesen hajlik az elvontság felé, érzelmi része pedig a boru, a kontempláció felhevülésében és kitörésében a tragikus komorság felé. Természete és temperamentuma a szláv és germán elemet forrasztotta egybe roppant szorosan. Meglehet, hogy lappang benne a magyar faj szilaj tüze is. Szerencsének tarthatnám, ha lángot vetne. Több fényt és meleget szeretnék a Dohnányi poézisében. Szeretném, hogy világítsa meg a forró, vakító magyar nap, hogy ragyogóbbak legyenek a színei, élesebbek az árnyékai, indulatos magyar vér tegye feszültebbé a disszonanciáit, vágyóbbá és édesebbé a melódiáját.

Ha Dohnányi Ernőt ki is nevezték a berlini Hochschule mesternek, ne válják professzor urrá. Alapjában véve nem hiszek az ő elvontságában, a természetet meghazudtoló érettségében és koravenségében. Azt hiszem, ez forrongási periodus, melyből most alakul ki egy plasztikusan nagy művészet. Kialakul a Dohnányi lelkéből s a milieuból, mely impregnálja. Ezért félttem Dohnányit a németektől, de félttem a nemzetközi tournéktól, a mindenféle zavaros impresszióktól is. Ugy kellene, hogy Dohnányi elvonulva, függetlenül olyan befolyásoktól, mik egy határozott művészeti iránynyal bíró társadalomban kikerülhetetlenek, önmagából alkossa meg művészi hitvallását és művészetét, a férfikor erejével, de meghiggadásával, tulusoktól ment megnyugvásával. S azzal a tudattal, mely minden művészen meg kell, hogy érlelődjék: csak a faj és az egyén adhat tartalmat és karaktert és ezzel sajátos értéket a művészetnek.

K. A.

Legjobb a világon a *Natália-arczenőcs* és *Natália-arcviz*, hatásuk bámulatos. Készítője Joanovics T. Simon gyógyszerész Torontál-Vásárhely. Kapható: Török József gyógyszertárában Király-u. 12. és Andrássy-ut 26. Budapesten.

SZINHÁZ.

A párbaj.

Henri Lavedan, a »Le Duel« szerzője mindenesetre egyike azoknak, akik a mai francia színműirodalmat befelé és kifelé reprezentálják. Az Akadémia negyven hatatatlansága közé tartozik, szindarabjai a Comédieba mindig elegáns és nagy közönséget vonzanak, napilapokban, folyóiratokban pedig kedves, párbeszédés tárczákkal szokott szerepelni, amelyek nem minden kritika nélkül, de mindig elegáns bonhomióval mondanak rosszat a mondain emberek életéről. Társasági ember ő a színpadon is és kitalált egy sajátos módon pointeozott francia nyelvet, amelyet különösen az asszonyok kedvelnek, mert nagyon hasonlít ahhoz, amit szellemes csevegésnek szokás nevezni. Akit pedig egyszer Párisban az asszonyok megszeretnek, jó dolga van annak.

Divatos író tehát, de a szónak nem a rossz értelmében. Azt hiszem, hogy olyan színigazgató számára, aki a közönsége tetszését hajhászsza és mégis irodalmi színvonalon álló dolgot akar adni, Lavedan ideális szerző. Ért ahhoz a csodához, hogy a szereplők ajkán a szót elevenné, fordulatossá teszi, ért a finom, gunyos pointekhez, megvan benne az a színpadi erény is, hogy a jelenetei összeválnak, fokozódnak és mindig a kellő pillanatban explodálnak. A francia szerzők szinte átöröklött erénye, amit nálunk tévesen routinenak neveznek, fokozott mértékben van meg benne. A »Nouveau Jeu« című darabjának és a »Vieux Marcheur«-jének igen nagy sikere volt Párisban. Hogy egy kis klerikális áramlat is csörgedez a műveiben, azt nem lehet rossz néven venni divatos párisi szerzőtől. Van például egy jelenete, hogy egy szerelmes pár, miután elkövette az eredendő bűnt, a Notre Dame des Victoires egy kápolnájában viaszgyertyát áldoz a Szűznek. Ez meghatja azokat, akiket illet és amüzája azokat, akik nem veszik komolyan. Lavedan mindezt olyan rokonszenvesen tudja csinálni, hogy sokat megbocsátanak neki.

A »Párbaj«-nak, amelyet szombaton este fognak a Nemzeti Színházban bemutatni, semmi köze sincs az anti-duellisztikus ligához. Szellemi párbajról van benne szó, amelyet két testvér viv egymással, egy pap és egy szabadgondolkodó. Ehhez az affairehez hívja meg mindkét pártot Lavedan, aki ért hozzá, hogy a párviadalt érdekessé tegye: a »duel« egy asszony szíve körül folyik.

A párbaj feltételei a következők: Van egy szép és finom érzésű, árván felnőtt asszony, De Chailles hercegné, aki a házasságában is szerencsétlen, mert a férje degenerált, elzüllött ember, aki morfinomániába esik és belekerül egy szanatóriumba, ahol valami Morey doktor kezeli. Az asszony önfeláldozóan a férje oldala mellett marad, de eközben mindjobban érdeklődni kezd a fiatal és okos orvos iránt. Egy napon kölcsönösen észreveszik, hogy szerelmeseik egymásba és az orvos légyottot kér tőle.

Az asszony buzgó katolikus; az első gondolata, hogy rendes gyóntatójához, Daniel abbéhez fog fordulni a lelkiismeretével. A közönség már tudja, hogy az abbé az orvosnak a fivére, de haragban vannak és csak kivételes esetekben találkozhatnak, tehát a hercegné még nem láthatta őket együtt.

A hercegné annyira fél magamagától, hogy ezuttal a lakásán keresi fel gyorsan a gyóntatóját. Az orvos, aki gyanakvó természetű, utána lopózkodott, megleste és ő is belépett az asszony után. A két fivér szemben áll egymással és itt kezdődik a párbaj. Hogy a felek nem egyforma esélyekkel állnak egymással szemben, azzal Lavedan nem törődik. A szabadgondolkodó a saját bőrrel van

érdekelve az esetben, szerelmes az asszonyba, ellenben a pap csak mint a vallás öre. A téma azonban így is az, hogy szabad-e a gyóntató papnak beleavatkoznia egy szerelmi ügybe. Lavedan koncedálja, hogy ez nagy felelősséggel jár, mert a pap ezzel ugyszólván már maga is kezd beletartozni ebbe az affairebe. Heves szóvita folyik a két párbajozó fél közt — kölcsönös »volt«-akkal — anélkül, hogy egyik vagy másik elesnék benne. Az orvos a szerelem jogát, a pap a lelkiismeretét védi. A baj csak az, hogy az asszony férje még él.

A derék ember, aki egész életében csak haszontalanságokat követett el, ezuttal hasznossá lesz, leugrik az ablakból és meghal. A párbajnak vége, a két fél kezét fog. Az orvos feleségül fogja venni a hercegnét, a pap pedig, akit a párbaj kissé megrendített, meggyóntatja a kínaiak közé monsignore de Bolénes-nel, aki egyszer már szerencsétlenül járt ott, de tértői buzgalmából mégis vissza fog oda térni. A párbaj és a probléma elől azonban Lavedan volt az, aki gyáván megszökött.

A darab a múlt tavasszal került színre a Comédie-ben, madame Bartet játszotta az asszony szerepét, amelyet a budapesti bemutatón Márkus Emilia fog alakítani, Le Bargy játszotta a papot, akit nálunk Pethes; az orvos szerepét nálunk Odry Árpád, Paul Mounet szerepét, az agg monsignorét pedig Gál fogja alakítani. A főpróbából ítélve a darabnak itt is sikere lesz. Harsányi Kálmán fordította.

sz— gy—

Tallózás.

— **Művészet és üzlet.** Ez a két szó gyakran került most egymás mellé a párisi sajtóban, melyet hetekig foglalkoztatott az *Echo de Paris* szinikritikusa és Antoine szinigazgató között támadt affér. A szinigazgató kitiltotta színházából François de Niont, aki ártott az »üzleté«-nek kedvezőtlen kritikáival. A színház — mondotta Antoine — éppen olyan üzlet, mint a vendéglő s nem engedhető meg, hogy a vendég az újságban megtámadja a rossz ételt és a rossz szindarabot, rontván ezzel a szinigazgató és a vendéglős. üzletét. Antoine tehát közönséges üzletté alacsonyította le a színházat s ezzel a művészetet és a szinműirodalmat is. Az affér természetesen nem maradt két szembenálló ember ügye: a szinigazgató joga került szembe általa a kritika jogával, s a művészet az üzlettel. A sajtóban megindult ezután a vita annak a kérdésnek tisztázása végett, hogy jogosan hangoztatta-e a szinigazgató a színház üzleti voltát; joga van-e hozzá, hogy színházából kizárja a kritikát, mely esztetikai hivatásában ellenőrzést gyakorol az irodalom és a művészet színvonalának javára. Írók, színészek és üzletemberek hetekig vitatkoztak az újságokban a kérdés tisztázásán s különös, hogy akadtak színészek, sőt írók is, akik a szinigazgató álláspontja felé hajlottak véleményükben, habár ők sem merték kereken megtagadni a kritika jogát. A színészek között különösen Monnet-Sully, kicsinyítette le a kritika hivatását és jogát; szerinte a kritikus már azért sem lehet igazságos, mert egyszeri látás és hallás után nyomban meg akarja ítélni a művész alkotását s végleges kritikát mond olyasmiről, ami estéről-estére tökéletesebbé válhatik. Monnet-Sully, mint szavaiból sejthető, nyugodt lélekkel zárná ki a kritikust a színházból. Véleményét azonban nem ez teszi különössé, hanem az a közömbösség, amelyet a színháznak üzleti vállalatává való lealacsonyításával szemben mutat. A többi nyilatkozó színészszel együtt nem háborodik fel amiatt, hogy a szinigazgató meg akarja fosztani a színházat valódi hivatásától s üzleti célok alá rendeli magát a művészetet is. Az Antoine—Nion-afférban nem a kritikusoknak kellett volna első sorban odaállani a jogától megfosztott kritikus mellé, hanem maguk-

nak a művészeknek és a szinműíróknak: őket alázta meg legjobban a kapzsi szinigazgató. Különös, hogy a szinműírók között is egyedül Lavedan merete nyíltan megmondani, hogy nem adná oda szinművét annak a szinigazgatónak, aki a kritikát megfosztja jogától. Alkalmassint maguk a színészek és a szinműírók is meg vannak arról győződve, hogy nem mondanak igazat, amikor a szinigazgató álláspontját védelmezik kerülő uton. S hogy miért nem beszélnek nyíltan: a szinigazgatóval való üzleti viszonyukból nem nehéz ezt megmagyarázni. Nemcsak a szinigazgató számára üzlet a színház, hanem az ő számukra is. Hiszen a színészeket és a szinműírókat nemcsak koszorúval szokták manapság megjutalmazni, mint Euripidesz korában, hanem gázsival és tantiémmel is.

— **Stevenson kultusza.** Az angol irodalomban fogytán van most a művészi próza s a könyvek nagy részét amolyan számla-stilusban írják meg a gyorsan dolgozó és sokat produkáló írók és különösen az írónők, akiknek száma immár légió. A művészi szöveg tömör próza ideje lejárt, mintha a stílus művészetét alárendelt jelentőségűnek tartanák. Egy angol kritikus nemrég keservesen panaszkodott, hogy egész könyvtára való könyvcsomóban sem talált egy finoman szöveget, tömör mondatot, s az új írók valósággal eldurvítják az angol nyelv szépségét sietve készült írásaikban. Gyorsvonaton jár manapság a gondolat is; ki törődne azzal, hogy mi módon mondja, amit mond: a stílus tömörsége csak terhére volna a hétköznapi munkában elfáradt agyvelőnek. A művészet hívei azonban elfordulnak ettől a pongyolaságtól, mely egyébként megfelel a tartalom szegénységének is: egyre jobban kezdenek visszatérni a próza régebbi mestereihez, Robert Louis Stevenson kultusza is egyik jelensége ennek a törekvésnek. E finom művészettel és kiváló eredetiséggel alkotó író munkáit talán sohasem olvasták az angolok olyan buzgósággal, mint az utóbbi években. Különösen esszeit kedvelik stílusbeli tömörségük és magas színvonaluk révén. Megjelent mostanában e finom írásoknak új, teljes kiadása, amelyben össze vannak gyűjtve régi *Review*kból Stevenson kisebb esszeit is. Ezeknek első ízben való megjelenése óta nagyon megváltozott, már egy és más tekintetben az irodalmi kritika felfogása, de Stevenson mégis mindig olvasható marad ideális jellegű eszmeköre miatt. A szépség keresése és a szépség kultusza adja meg savát-borsát esztetikai felfogásának. Vezető-motívum gyanánt vonul át írásain az a meggyőződése, hogy az író sohase fogjon addig munkához, amíg olyan tárgyat nem talált, amely eléggé emelkedett, eszmegazdag és céljában romantikus hatása. A romantikát úgy értelmezi, hogy a mű költői hatásokban gazdag legyen és foglalkoztassa ne csak a képzeletet, hanem az érzelmeket is. Egyébként a realizmus híve s nagyon megtámadja azokat, akik ellenségei ennek az iránynak. Támadásában egyébként tévedés van, mert a realizmus ellenségei általában nem az élethűséget kifogásolják, hanem a költői feldolgozáshoz méltatlan tárgyakat. E felfogás szerint Stevenson maga is azok között van, akiket támad, minthogy ő is a tárgyának a poézishez méltó megválasztását hangoztatta esztetikai elméletében. Így találta meg akaratlanul is az igazságot.

Zsombék.

Valódi Jaeger tanár-féle normal alsó ruhákat (Benger gyártmánya) kötött és szövött gyapjúrukat ajánl **HEYÉK ADOLF**, Szervita-tér 8., a »Vadásznőhöz«.

Kiss szerencséje nagy! Ma már köztudomásos lett ezen szállóige és alig van ember az országban, aki ne tudná, hogy osztálysorsjegyeket a legcélszerűbb *Kiss Károly és társa* bankházában venni. — E kiváló bankház főüzletét megnagyobbított helyiségbe: Kossuth Lajos-utca 13. szám alá helyezte és így 4 szép üzlete van Budapesten a Kiss-bankháznak. — Osztálysorsjegyeket hivatalos áron legajánlatosabb Kissnél venni, mert pontosan, lelkiismeretesen szolgálja ki vevőit, a nyereményeket azonnal kifizeti és mert *Kiss szerencséje nagy!*

Alant álló számokat **A SZÉP HÖLGYEKNEK!**

A szegénység nem szégyen,

azonban a gazdagság boldogít!!

Ennélfogva kísérelje meg minden egyes ur, hogy egy alatt álló szám kiválasztásával egy hölgyet szerencsésé tegyen és rendelje meg azt a sorsjegyszámot, mely azon hölgy neve mellett áll, akit vonzalmával kitüntet és különösen tisztel vagy kedvel.

Adél	46469	Eleonóra	74075	Ilka	109351	Ludmilla	108874	Regina	59590
Adelheid	48056	Elvira	92719	Ilma	2739	Lujza	63770	Róza	85266
Adrienne	51360	Emma	99297	Ilona	5477	Magdolna	74319	Rozália	108611
Agatha	57716	Ernesztin	106977	Irén	12437	Malvin	75924	Rozina	6818
Ágnes	58248	Éva	2744	Irma	17727	Manczi	80628	Rózsika	108852
Amália	63758	Erzsébet	86906	Izabella	22521	Margit	81109	Sári	48041
Anasztázia	108853	Erzsi	6812	Janka	24047	Mária	81165	Sarolta	51173
Anatolia	63766	Eszter	17503	Johanna	38157	Marianna	91398	Szerafin	54891
Anna	64223	Eszti	32122	Jolán	50942	Mariska	94119	Szeréna	58024
Antonia	75921	Eugenia	108612	Józsa	66807	Mártha	95148	Szidónia	63756
Apollonia	80025	Etel	46487	Judith	79765	Mártonka	105330	Tekla	63762
Aranka	80635	Flóra	51169	Juliska	93307	Matild	109734	Teodora	108863
Augusztá	81144	Francziska	51375	Karolin	101012	Melánia	2888	Tercsi	64216
Aurélia	91396	Frida	57721	Katalin	108851	Miczi	9783	Teréz	75905
Beatrix	92743	Gáabriella	63751	Katinka	2746	Marczisz	12534	Terka	79376
Bella	94377	Genovéva	63759	Klára	86915	Natália	18668	Terus	80630
Berta	98134	Gertrud	109034	Klotild	6808	Neszti	23001	Tinka	81123
Blanka	106988	Gizella	63769	Kornélia	17514	Nelli	25155	Ulrika	91172
Borbála	991	Györgyike	74302	Krisztina	43281	Netti	41779	Valér	91408
Boriska	4117	Hedvig	75922	Kunigunda	63803	Noemi	51171	Valéria	94172
Brigitta	12432	Helena	80573	Laura	108623	Ottília	70897	Verona	96618
Czeczilia	14363	Henriette	80639	Lenke	46490	Paula	84707	Viktória	106979
Coelestin	20414	Hermina	81161	Leonia	51172	Pepi	93317	Vilma	109739
Dolóra	23023	Hilda	91397	Leontin	54880	Petronella	101441	Wilhelmina	1004
Dóra	36790	Hildegard	92746	Lidia	58021	Piroska	23010	Zseni	12311
Dorothea	48068	Ibolyka	95144	Lina	63754	Ráchel	6801	Zsuzsanna	13227
Edith	65995	Ida	105046	Lucia	63761	Rebeka	43282	Zsófia	19177

Ezen számok csakis nálunk kaphatók!

Kérünk azonnali szives megrendelést, miután ezen számok gyorsan elkelnek.

Az I. osztály huzása már november hó 23-án és 24-én.

Az I. osztályu sorsjegyek árai: $\frac{1}{1}$ sorsj. 12 korona $\frac{1}{2}$ sorsj. 6 korona $\frac{1}{4}$ sorsj. 3 korona $\frac{1}{8}$ sorsj. 1 korona 50

TÖRÖK A. ÉS TÁRSA

bankháza Budapesten. **Legnagyobb osztállysorsjáték-üzlet.**

Központ: VI., Teréz-körut 46-48. szám.

Fiókok: Váci-körut 4.,

Muzeum-körut 11.,

Erzsébet-körut 54. szám.

Sürgönczim: TÖRÖKÉK BUDAPEST.

KÖZGAZDASÁG.

Első Leánykiházasítási Egylet mint szöv. Gyermek- és életbiztosító intézet. (Budapesten, VI. ker. Teréz-körút 40-42. sz.) Alapított 1863. évben. Folyó évi október havában 1,167,100 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 933.900 K értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosított összegek fejében 56.993 K 75 fillér fizettetett ki. 1905 január 1-től október 31-éig bezárólag 12,574.000 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 10,502.700 K értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosított összegek fejében a f. évben 709.215 K 57 fillér fizettetett ki. Ezen intézet a gyermek- és életbiztosítás minden nemével foglalkozik a legelősebb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

HETI POSTA.

Budapest. R. Gy. Hogy ki a klasszikus, azt mindig az illető könyvárus határozza meg, aki az írókat egy kalap alá gyűjti és kiadja. A közönség, még ha más nézetet volna is, nem igen avatkozik bele. Jókai oly rengeteg sokat irt, hogy Gyulaiék soha sem fogják elhinni, hogy klasszikus lehetne, ellenben Bartha Miklós csak egy kötet *Hangulatokat* produkált és máris belekerült a klasszikus kredoba. Sokszor technikai akadályok miatt nem juthat az író jussához. Ha például műveinek kiadási joga másfelé van lekötve, akkor elmeget kántálni: ötven esztendőn belül nem lesz klasszikus belőle. Legfőbb akadály azonban mégis maga az élet. Eleven klaszszikust még senki sem látott, aminthogy eleven szent sem igen képzelhető. De a szenteket mégis nagyobb körülménységgel csinálják. Sokszor évszázadokig folyik a pör, van vád, van védelem. A klasszikust egyszerűen kinevezik és neki még opponálnia nem lehet. Isten óvja nagy csapástól stb.

F. I. A nyomdában elkallódott. Legyen szives és küldje be még egyszer.

L'amoureuse. Biztosítjuk Önt mélységes hallgatásunkról; se a papa, se a mama, se T. bácsi ne tudjon meg soha egy betűt sem. Hallgatni fogunk mind a vérpadig. Srőfba préselhetik kezünket, lábunkat, pecsétviaszt csöpögtethetnek a körmünk alá, még akkor se fogunk vallani. Azonban, fáj-

dalom, a mi hallgatásunk nem teszi jobbá verseit. Legcsinosabb strófáját ide igtatjuk:

Ha van a szellemeknek titkos utja,
Ugy látnod kelle, mint kísérek én,
Miként napját kíséri a föld nappal,
S holdját a csillag éjnek éjjelén.

Hajnal. Csudálatos mennyi hetet havat hord össze a dekadens költészet. Ime, egy versben mennyi furcsaság: »a bágyadt színek szürke zokogása«, »Megtört habok gyászos siralma mellett egy-egy csillag elveszti fénycsatáját.« »Arnyával csap meg már a csillagátok«, »És összébb huzom — végzi — fázva a kabátot«. — Mi is.

Budapest. Gy. M. Elég csinos, de az első és az utolsó szakban a »vagy« teljesen megbontja az értelmet.

Nem közölhetők: Emlékezés. — Epilogus. — Ezüstös lenge. — Egy kis pusztá.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Gondos anyák figyelmébe. A gyermekbetegségek ellen való legjobb védekezés az, ha gyermekeinket erőssé, edzetté és a ragályos betegségekkel szemben ellentállóképessé tesszük. Az angol gyermekhalandóság azért sokkal kisebb, mint a miénk, mert a fent elmondottakra ott kiváló gond fordítatik s nincs család, hol a gyermekek a hideg évszak alatt ne fogyasztnának a csukamájolajat, mert e szer az, mely óriási nagy táperejénél fogva kiváló eredményeket idéz elő. Igaz, hogy a gyermekek nem szivesen vették be e szert, de mióta a Zoltán-féle csukamájolaj forgalomba jött, azóta minden kifogás elesik s e kiváló szer elterjedése oly nagy, hogy kevés családnál hiányzik. Úvege 2 kor. Zoltán B. gyógytárában, Budapest, Szabadság-ter.

Minden izében hazai gyártmány a Réthy Béla gyógy-szerész eredeti pemetefü-czukorkája. — A osinos kék papírdobozok, melyeken mindenkor rajta van a készítő aláírása, szintén hazai gyártmány. — Számos hamisítvány lévén, a Réthy névre különösen kéretik ügyelni.

•Bob hashajtó• a legkellemebb. (10 fillér.)

Eredeti keleti szőnyegek

nagy választékban, leg-
olcsóbb áron.

Továbbá minden egyébnemű szőnyegek, futószőnyegek, kókusz-futók, kókusz-lábtörölők, kerevet-átvetők, angora-kecskebőrök és erdélyi pokróczok.

BUTORSZÖVETEK

ugymint: szalon-, uri-, ebédlő- és hálószobáknak legujabb stil szerint. Ágy-, asztal, flanel, kocsí és utazótakarók, függönyök és portierek minden minőségben és áron

PAPIRKÁRPITOK

a legelegánsabb, valamint a legegyszerűbb kivitelben jutányos árak mellett.

HAAS FÜLÖP ÉS FIAI

GYÁROSOK, MAGYAR KIRÁLYI UDVARI SZÁLLITÓK.

FŐÜZLET: Budapest, V., Gizella-tér 1. sz. **FIÓKÜZLET:** Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca és Ujvilág-utca sarok. (Gentrykaszinó-palota.)

Egyszeri átsimítás

Vezérszó: Minden darab szappan a SCHICHT névvel, tiszta és ment káros alkatrészeketől

Schicht-szappannal

Szarvas vagy kulcsszappan

Szarvas vagy kulcsszappan

pótol kétszeri átsimítást közönséges szappannal.

Schicht-szappan a legjobb és használatban a legolcsóbb

Ezredéves országos kiállítási díszoklevél.

MAGYAR FÉM- ÉS LÁMPAÁRU-GYAR RÉSZV.-TÁRSASÁG

BUDAPEST—KÖBÁNYA.

**LÉGSZESZ- ÉS
VILLAMOSCSILLÁROK**

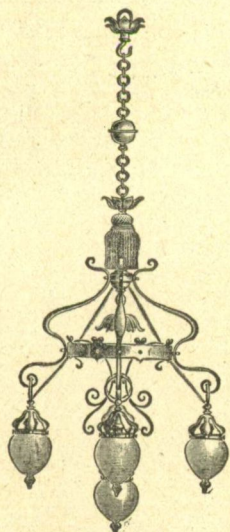
SZESZLÁMPÁK

AUER-égyőre.

PETROLEUMLÁMPÁK

a legegyszerűbb kivitelőtől
a legpazarabbig.

**Fém- és
díszműtárgyak.**

**Valódi király-olaj a leg-
jobb biztonsági petroleum.**

Raktárak:

Budapest: Szilágyi Dezső-
tér 3. — V., Gizella-tér 1.
— VI., Teréz-körut és Király-
utca sarkán. — VIII., Üllői-
ut 2., a Kálvin-tér sarkán.
— X., Jászberényi-ut. —
Pozsony: Lőrinczkapu-u. —
Kolozsvár: Mátyás király-
tér. Debreczen: Simonffy-u.

MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMVASUTAK.

Uj menetrend életbeléptetése a füzes-
abony-egri vonalon.

A Füzesabony-egri vonalon a motor-
kocsi-forgalomnak történt megszünte-
tése folytán f. évi november hó 15-től
kezdve új menetrend lép életbe.

Az új menetrend szerint a jelenleg
Egerből éjjel 1 óra 49 perczkor és
d. e. 9 óra 4 perczkor Füzesabonyba,
valamint az ellenirányban jelenleg
Füzesabonyból reggel 4 óra 5 percz-
kor és d. e. 11 óra 10 perczkor
Egerbe induló motorkocsi-menetek
megszüntettetnek, minélfogva a jelzett
naptól kezdve Füzesabony és Eger
között irányonként 7—7 személyvonat
fog közlekedni.

E vonatok közül csak az Egerből
d. u. 1 óra 27 perczkor Füzesabonyba
induló és a Füzesabonyból d. u. 2 óra
40 perczkor Egerbe induló vonat
menetrendre módosul, amennyiben az
előbbi vonat Egerből 17, az utóbbi
pedig Füzesabonyból 15 perczel fog
korábban indulni.

A részletes menetrendre nézve az
állomásokon kifüggesztett hirdetések
nyújtanak bővebb felvilágosítást.

Budapest, 1905 november hó 6-án.

Az igazgatóság.

Miként lehet szép idomokhoz jutni?

A szép mell egyike a női szépség legelőkelőbb kel-
lékeinek s azzal a természet nem igen pazarkodik. —
A hölgyek örömmel fognak tudomást venni arról, hogy
létezik egy teljesen ártalmatlan szer, mely a természetet
gyöngéd módon kényszeríti, hogy ebben a tekintetben ne
fukarkodjék. Ezen, a párisi előkelő hölgyvilágban elő-
nyösen ismert szer a Ratie-féle PILULES ORIENTA-
LES alkalmazása, mely a legelőkelőbb párisi
orvosoktól ajánlva s tényleg bírják azon tulaj-
donságot, hogy a mellét fejlesztik, ruganyossa-
gát elősegítik, a szöveteket erősítik, a váll-
csontok kiszögélését eltüntetik az által, hogy a
mell idomainak általában teltséget kölcsönöznek.
Hatása abban áll, hogy az ételek hízó alkatre-
szzeit elősegítik s azok a mell környékén üleped-
nek le. Az egyszer elért eredmény minden külön
kezelés nélkül megmarad.

A Ratie-féle PILULES ORIENTALES
eltelő hatása folytán szép, üde arcbőrt és fiatal

kinézetet kölcsönöznek és az egész testet fiatal-
lítják. — Minden természethez alkalmazkodnak,
a fiatal, fejlődő leány épügy használhatja, mint
a kifejezett asszony és semmi körülmény között
nem ártalmas.

Törvényileg védett védjegy. A körülbelül
2 hónapig tartó gyógymódoz könnyen lehet
alkalmazkodni a nélkül, hogy a megszokott
életmódot a legcsekélyebben meg kellene
változtatni. Ára egy doboznak, használati uta-
sítással, 6 kor. 45 fill. (Sztéküldés bérmentve,
titoktartás mellett.) Utánvétellel 6 kor. 75 fillér.

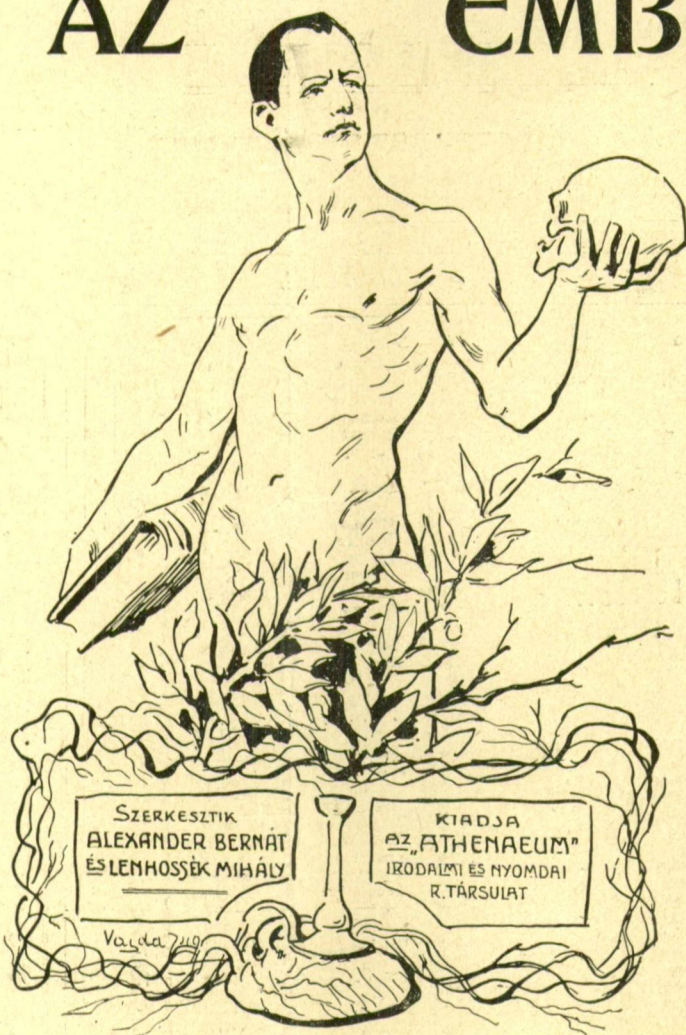
Ne fogadjunk el oly dobozt, a melyen
nincsen az UNIO-védjegy s a mely a czimkén
következő feliratot nem tartalmaz: J. Partis
Pharmacien, 5., Passage Verdeau, Paris.
Főraktár Magyarország és Ausztria részére:
TÖRÖK J. gyógyszer., Budapest, Király-
utca 12.

A Műveltség Könyvtárának

második kötete

November hó 15-én jelenik meg!

AZ EMBER

470 szöveg-
képpel és
39 műmellék-
lettel.

470 szöveg-
képpel és
39 műmellék-
lettel.

»AZ EMBER« czimű mű tartalma:

- Bevezető. Irta Lenhossék Mihály.
Az ember származása és helye a természetben.
Irta Gorka Sándor.
Az emberi test szerkezete és működése.
Irta Pekár Mihály.
A szellemi munka természete Irta Ranschburg Pál.
Az ember faji sajátosságai. Irta Semayer Vilibald.
Betegség és egészség. Védekezés a betegségek ellen.
Hogyan éljünk. Irta Dalmady Zoltán.
A lelki életről. Irta Alexander Bernát.
A lelki élet abnormitásai. ... Irta Ranschburg Pál.

Ára díszkötésben **24** kor.

Megrendelhető minden
könyvkereskedésben.

A MŰVELTSÉG
KÖNYVTÁRÁNAK
további kötetei félévi idő-
közökben jelennek meg.

A Műveltség Könyvtárának részletes pro-
spektusát kívánatra **Athenaeum**
szívesen küldi az
irodalmi és nyomdai r.-társ. könyvkiadó-
osztálya Budapest, VII., Kerepesi-út 54.